

ROZVOJ A PODPORA

ŽENSKÉHO PRINCIPU VE ŠKOLSTVÍ

Metodické listy pro rozvoj demokratické kultury na základních a středních školách

Jeřábková Michaela
Zelbová Michaela
IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2023

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

— *systemická*
FABRIKA

IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s.

Autoři: Michaela Jeřábková, Michaela Zelbová, Nella Sádlová

Editoři: Michaela Jeřábková

Grafika a sazba: Kateřina Vlčková

Jazyková a stylistická korektura: Pavlína Bartoňová, Michaela Jeřábková

ÚVOD	4
OBECNÉ ZÁSADY	5
• 1. Jak pracovat s metodickými listy/připravenými lekcemi	5
– 1.1. Co zvážit před realizací lekce?	5
– 1.2. Jak pracovat s konkrétními lekcemi	5
• 2. Vybrané principy vhodné pro rozvoj demokratických kompetencí	6
– 2.1. Práce ve skupině – jak na to a na co si dát pozor	6
– 2.2. Reflexe – proč a jak?	7
– 2.3. Zásady pro práci s genderem	9
• Zdroje použité v této kapitole	10
TEORETICKÝ ZÁKLAD	11
• 1. Mužský a ženský princip	11
• 2. Jak zařazovat genderová témata do výuky	12
– 2.1. Projektový den	12
– 2.2. Třídnická hodina	13
– 2.3. Inovace klasické hodiny	14
• 3. Vybrané metody pro realizaci konkrétních aktivit	19
• Zdroje použité v této kapitole	23
PRAKTICKÁ APLIKACE	24
• Základní škola	25
– Projektový den	26
– Třídnická hodina	30
– Použitá a doporučená literatura pro tuto kapitolu	34
• Střední škola	35
– Inovace klasické hodiny	36
– Třídnická hodina	42
– Použitá a doporučená literatura pro tuto kapitolu	51
BIBLIOGRAFIE	52

Dostává se Vám do rukou metodika, která se zaměřuje na podporu ženského principu ve školství, resp. na rovnováhu mezi mužským a ženským principem. Obecněji jde o rozvoj demokratické kultury a podporu demokratických kompetencí ve třídě a škole.

Metodika vznikla v rámci projektu Rozvoj a podpora ženského principu ve školství (reg. č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/20_079/0002139).

Z toho důvodu jsme z demokratických kompetencí vybrali následující související témata a oblasti:

- Rovné příležitosti (postavení žen a mužů, jaké mají/nemají překážky, co se s tím dá dělat?).
- Přínosy mužského a ženského principu (výhody/nevýhody obou principů, co umí dohromady?).
- Sebepoznání (co mi jde, co jde druhým, co můžeme spolu dokázat).
- Předcházení a řešení konfliktů (jak se chovat k druhým (k holkám/klukům), jak říct, že se mi něco nelíbí a přitom zachovat pozitivní vztahy).
- Komunikace (jak si lépe rozumět, co nám pomáhá si rozumět).
- Diskuze, debatování a kontroverzní témata (pravidla a přínosy diskuze a debatování, morální dilemata).
- Skupinová dynamika (spolupráce a její přínosy, pravidla spolupráce, pozitivní vztahy).

Jednoduše nám jde o to, abychom se učili co nejvíce respektovat jedinečnost každého a aby každý/á žák/yně měl/a prostor pro rozvoj svého potenciálu. V rámci této publikace jsme proto připravili komplexní metodiku, která Vám pomůže aplikovat vybraná témata demokratických kompetencí do výuky a podpořit tak demokratickou kulturu ve škole a ve třídě. V metodice najdete nejen teorii, ale také praktické příklady realizace, které můžete ve své výuce rovnou vyzkoušet.

Konkrétně má metodika následující části:

- Obecné zásady – pro používání metodiky, pro rozvoj demokratických kompetencí a pro práci s genderem ve výuce.
- Teoretická část – základní představení mužského a ženského principu, teoretický základ ke způsobům, jak zařadit tato témata do výuky a vybrané metody pro zážitkové učení.
- Praktická aplikace – konkrétní příklady aplikace na ZŠ a SŠ¹ skrze různé formy (projektový den, třídnická hodina, inovace klasické hodiny).

Prosíme, abyste věnovali náležitou pozornost i teoretické části publikace. Připravené lekce nelze realizovat bez rozmyslu a bez dostatečné přípravy. V první řadě se jedná o citlivá témata jako je pohlaví, gender, stereotypy, předsudky, atp. A v druhé řadě metodika vznikla primárně jako podklad pro praxi pedagogů, kteří prošli vzdělávacími kurzy v rámci projektu Rozvoj a podpora ženského principu ve školství. Lekce lze samozřejmě aplikovat i bez těchto kurzů, dovolujeme si však upozornit na nutnost kvalitní přípravy před jejich realizací.

Proto Vám děkujeme, že pečlivě pročtete pokyny ke správnému používání metodických listů v praxi. Poté se můžete se žáky pustit do realizace.

Přejeme Vám vydařené lekce a inspirativní čas s Vašimi žáky a žákyněmi.²

Budeme také moc rádi za Vaši zpětnou vazbu, kterou můžete zasílat na jerabkova@ireas.cz.

¹ V rámci projektu vznikla rovněž samostatná metodika pro mateřské školy, kterou najdete na webu IREAS: https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/10/Metodika_zen_MS_final.pdf

² V rámci publikace se snažíme tam, kde to jde, používat mužskou i ženskou variantu slov – nejčastěji žáci a žákyně, učitel a učitelka. V některých případech však tato varianta ubírá na přehlednosti. Proto v textu najdete i pasáže, kde užíváme pouze mužský rod - žák nebo žáci, učitel či učitelé, pedagog či pedagogové, atp. Pochopitelně se však text vztahuje na muže i ženy.

OBECNÉ ZÁSADY

Pokud se chceme ve třídě pouštět do témat, jako jsou demokratické kompetence, práce s genderem, stereotypy, apod. musíme počítat s tím, že se nevyhneme některým kontroverzním diskuzím, emocím, složitým komunikačním situacím, či dokonce konfliktům. Zároveň tato témata vyžadují pečlivou přípravu, využití rozmanitých didaktických metod a důsledné dodržování reflexe. V této kapitole jsme proto zpracovali některé obecné zásady,³ které je třeba při realizaci takových lekcí mít na paměti, příp. které Vám pomohou vytvořit kvalitnější lekci.

1. Jak pracovat s metodickými listy/připravenými lekcemi

1.1. Co zvážit před realizací lekce?

Lekce nelze realizovat bez rozmyslu. Vždy je třeba dobře zvážit vhodnost jednotlivých hodin i aktivit pro Vaši třídu, zvážit rizika a přínosy aktivity a také svoje kompetence pro danou aktivitu. Všechny připravené lekce vyžadují, aby bylo ve třídě bezpečné prostředí a vzájemná důvěra. To znamená v první řadě nastavená pravidla třídy (jak se k sobě chováme obecně a během aktivit) tak, aby byly dodrženy základní kameny pro realizaci skupinových aktivit – např. vzájemný respekt, mluví pouze jeden, vše, co se řeší, je důvěrné, atp.

Dále by měl lektor/průvodce/učitel zvážit zralost třídy: Jak je třída schopna dodržet stanovená pravidla? Jaká je úroveň vzájemné důvěry ve třídě? Jaká je úroveň vzájemného respektu? Jak třída dovede spolupracovat? Jak dovede diskutovat? Jaký je zde prostor pro citlivá témata? atp.

V tomto směru je třeba zamyslet se i nad svými kompetencemi: Jak jsem na tuto lekci připraven/a? Jak zvládnu vést diskuzi? Když se stane to a to (*nějaký rizikový moment*), jak budu reagovat? Jsem na to vybaven/a? Co k tomu potřebuji? Kdo/Co mi může pomoci?

Po výběru dané lekce je třeba zvážit také rizika konkrétní lekce: Co mně/třídě lekce přinese? Jaké cíle sleduji? Jak budu postupovat? Co se může v hodině pokazit? Jak to budu řešit? Je třída na toto připravena? Jsem na to já připraven/a? Jaké nástroje použiji? atp.

1.2. Jak pracovat s konkrétními lekcemi

V rámci modelových příkladů konkrétních lekcí jsme se snažili o maximální přehlednost. Proto mají všechny stejnou strukturu a jednotlivé dílčí aktivity jsou připraveny a detailně popsány v tabulkách. Měli byste tak najít dostatek informací k realizaci lekce v praxi. Níže uvádíme pár informací pro snadnější orientaci.

Před každou lekcí najdete **téma lekce, cíle lekce, přibližný časový rozsah a doporučený věk žáků**.

Všechny lekce jsou obecně připraveny v následující struktuře:

- 1. část – evokace - zcitlivění na téma, motivace, úvod.
- 2. část – uvědomění - nosné techniky a aktivity.
- 3. část – reflexe - celková reflexe a zhodnocení lekce.

Každá dílčí aktivita, kterou v lekci najdete, má tyto části:

- Název/aktivita – o co se jedná.
- Čas – kolik času zhruba aktivita zabere.
- Pomůcky – co budete k aktivitě potřebovat, ať už obecně nebo z hlediska připravených příloh.
- Popis činnosti – co se bude při aktivitě dít.
- Instrukce – přesné zadání pro žáky/ně.
- Reflexe – otázky, kterými se můžete inspirovat pro reflexi dané aktivity.
- Poznámky – na co si dát pozor (rizika), jak lze na lekci navázat, jak ji lze zkrátit, co doporučujeme, atp.
- příp. Příloha – označená tímto znakem „“ – jde o připravené přílohy, pokud je součástí lekce příloha – např. pracovní list, text, obrázek, atp.

Vždy se tedy z tabulek dozvíte co nejvíce o tom, jak postupovat, jak bude aktivita probíhat, co k ní potřebujete, jak dlouho bude trvat a na co si dát pozor. Finální realizace je však na Vás. Vy znáte svojí třídu nejlépe a můžete si aktivity upravit dle potřeb svých i potřeb třídy. Někdy je vhodné realizovat celou lekci, někdy třeba využijete jen část (jednu aktivitu) a tu zařadíte do nějakého Vámi připraveného programu. Připravené lekce i dílčí aktivity jsou velmi variabilní a při kreativní pedagogické práci mají spoustu různých využití. Vždy je však třeba profesionální přístup a pečlivé zvážení konkrétní realizace či úpravy, a to jak s ohledem na zralost třídy, tak s ohledem na kompetence vyučujících.

³ Některé části této kapitoly jsou převzaty či inspirovány z již vytvořených metodických listů Svět se tvoří v našich hlavách. Zdroj: ACADEMIA IREAS, o. p. s. 2022. *Svět se tvoří v našich hlavách. Metodické listy pro rozvoj demokratické kultury ve školách*. Dostupné z: https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/01/metodicke-listy_SVE.pdf

2. Vybrané principy vhodné pro rozvoj demokratických kompetencí

Při rozvoji demokratických kompetencí a obecně při rozvojových aktivitách je často využívána práce ve skupině. Aby byla skupinová práce opravdu úspěšná, je nezbytné dodržovat některé zásady, zejména s důrazem na efektivitu spolupráce a zajištění učení všech členů skupiny. Dalším důležitým tématem je reflexe. Pokud nedojde k reflexi, může se tak stát, že nedojde vůbec k učení, případně nebude mít učení takový efekt, jaký by mohlo mít. Doporučujeme proto vždy reflektovat provedené aktivity, jelikož je prokázáno, že právě při reflexi dochází k největším objevům, „aha“ momentům a zamýšleným změnám u žáků.

Poslední část je pak věnována přímo zásadám, které se týkají práce s genderem. Jde o poměrně nové téma, proto považujeme za důležité upozornit na jeho možná úskalí a nástrahy.

2.1. Práce ve skupině – jak na to a na co si dát pozor

Jak již bylo zmíněno, aktivity v připravených lekcích, resp. i v lekcích, které si sami vytvoříte, na téma gender či respekt k odlišnostem, velmi často vyžadují skupinovou práci.

V první řadě je třeba žáky rozdělit do skupinek, což může někdy zabrat hodně času. Je tedy dobré mít připravený i způsob rozdělení.

Zde je pár tipů, jak můžete žáky rozdělit:

- Žáci/žákyňe sedící vedle sebe nebo v blízkosti – lze využít na rychlou diskuzi úvodních aktivit, kdy není potřeba žáky promíchávat.
- Rozpočítání – žáky/ně rozpočítáme podle toho, kolik potřebujeme skupin, a přidělíme jim čísla (1, 2, 3 atp.). Jednotlivá čísla pak spolu spolupracují.
- Pomůcky pro rozdělení do skupin – využít můžeme barevné papírky nebo také „losovátka“. Najdete je třeba zde: <https://dum.rvp.cz/materialy/losovaci-karticky-2.html>. Další můžete využít na tomto odkaze (str.131-133): https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/01/metodicke-listy_SVE.pdf. Vy vždy určíte, podle jakého obrázku se budou skupiny tvořit podle toho, jak velké skupiny potřebujete.
- Žáky/ně rozdělíme podle zájmu – vždy určíme velikost skupiny a pak druh zájmu, podle kterého se mají skupiny vytvořit (např. Udělejte skupiny po 4 podle toho, jaký máte rádi sport, jaké máte rádi filmy, jaký máte rádi předmět atp.).
- Žáky/ně necháme rozdělit se samotné – toto je někdy náročné, jelikož rozdělení může trvat déle. Žáci však čas od času ocení možnost utvořit skupiny dle svojí libosti. V tomto případě musíme dát pozor na žáky/ně, kteří/ré by mohli/y zůstat samotní/é, a včas zasáhnout tak, aby byli/y do nějaké skupiny přijati/y.
- Žáky/ně si rozdělíme sami dopředu – také poměrně náročná metoda, ale umožní nám udělat vyvážené skupiny. Je dobré většinou rozdělení připravit tak, aby se žáci domnívali, že je náhodné – tj. rozdat jim barevné papírky či čísla podle toho, jak chceme, aby skupiny utvořili. Samozřejmě je i možné rovnou skupiny určit.

Každá metoda má svoje výhody i nevýhody, některé šetří čas, jiné dávají větší prostor žákům se poznat, atp.

Skupinová práce má řadu výhod, ale nese s sebou také úskalí. Například to, že se nemusí zapojit všichni žáci, nebo může drhnout spolupráce. Proto doporučujeme dodržovat zásady kooperativní výuky, která má jisté pojištění vůči rizikům skupinové práce. Pojdme se na ně podívat.

Pět znaků pro fungující kooperaci (při učení) (Kasíková, 2011):

1. **Interakce tváří v tvář** – tedy práce v menších skupinách, ideálně tak, aby byla skupinka různorodá (chlapci i dívky, motivovaní i méně motivovaní, rychleji i pomaleji se učící).
2. **Positivní vzájemná závislost** – to znamená, že každý žák je úspěšný jedině tehdy, pokud i ostatní žáci ze skupiny uspějí, a skupina je úspěšná, pokud uspěje i jednotlivec. Takový vztah lze zajistit několika nástroji:
 - **Prostřednictvím cíle** – je stanoven společný cíl tak, aby žák dosáhl svého cíle tehdy, dosáhne-li jej i skupina (např. Každý ve skupině musí přispět jedním nápadem, jak...; Připravíte diagram, na němž se bude každý ze skupiny podílet atp.).
 - **Prostřednictvím odměny** – všichni ve skupině dosáhnou odměny, pokud každý žák ve skupině uspěje (např. Pokud všichni členové skupiny dokončí úkol, budete mít volný čas.). Nutno oznámit vždy dopředu.
 - **Prostřednictvím zdroje** – učitel přidělí skupině zdroj učení, o který se musí skupina dělit (např. Skupina dostane pro úkol jeden společný pracovní list).
 - **Prostřednictvím pracovních rolí** – každému členu skupiny je při plnění úkolu přidělena specifická role, jež doplňuje jinou roli nebo je s ní vzájemně propojena (např. Jeden z vás je vypravěč, druhý tazatel, třetí pozorovatel; Budeš pracovat ve skupině s dalšími žáky. Nejprve rychle projděte typy prací, které jsou nutné k dokončení úkolu. Ujistí se, že každý ze skupiny má přidělen nějaký typ práce.).
 - **Prostřednictvím sekvencí** – celý úkol je rozdělen na menší části a obvykle plněn v určitém pořadí (např. Jeden hledá zdroje, druhý se zdroji pracuje a třetí zapisuje výsledky/zjištěné informace.).

- **Prostřednictvím simulace** – členové skupiny pracují „za sebe“ v hypotetické situaci. (např. Jako skupina sepište seznam otázek, které byste položili dalajlámovi.)
 - **Prostřednictvím alterace** – členové skupiny plní úkol ve hře v roli, tj. stávají se v úkolu někým jiným (např. Ve vaší tříčlenné skupince si rozdělíte roli otce, matky a dítěte, které již poněkolkáté přišlo pozdě domů. Ve hře se pokuste zjistit důvody a najít řešení situace.)
 - **Prostřednictvím prostoru** – členové skupiny jsou spojeni fyzickým prostředím. Je výhodné, aby skupina, která se spolu učí, měla místo vymezené pro sebe (např. vaše skupina zůstane u tohoto stolu.)
 - **Prostřednictvím identity** – skupiny budují svoji identitu prostřednictvím skupinového jména, znaku, motta, písňe atp. Vhodnější při dlouhodobé spolupráci skupin.
3. **Individuální odpovědnost** – jde o to, aby každý ve skupině nějakým způsobem prokázal svůj pokrok v učení. Tomu dobře napomáhá rozdělení úkolů a rolí.⁴

Další možnosti, jak sledovat individuální odpovědnost, jsou vyjmenovány níže:

- Učitel monitoruje učení ve skupinách – zastaví se u některých jedinců ve skupině a sleduje jejich práci. Může se jich dotazovat na zdůvodnění toho, co tvrdí atp. Např. Jak jsi došel k tomuto názoru? Vysvětli mi, ...?
 - Pokud skupina pracuje s jediným pracovním archem nebo vytváří společně jeden výsledek činnosti, každý se jednotlivě podepisuje jako potvrzení toho, že s daným výsledkem souhlasí (může přidat vlastní poznámky).
 - Po skončení skupinové práce vyvolá učitel náhodně ze skupiny jednotlivce, aby prokázali, co se naučili (žáci musí být dopředu informováni, že tento způsob hodnocení mohou očekávat). / Lze aplikovat jako závěrečné kolečko a nechat mluvit každého v reflexi.
 - Členové skupiny po skončení skupinové práce odevzdávají text či jiný produkt své práce jednotlivě: jednotlivě jsou také hodnoceni. Kooperativní učení pracuje s tím, že vedle tohoto individuálního hodnocení je skupině poskytnuto i hodnocení skupinové. (Zvládli všichni stanovený úkol? Pracovali podle zadaných kritérií, včetně chování ve skupině?) / Lze tedy vyřešit „propustkou“ na závěr, kdy každý žák něco napíše. Pro hodnocení skupinové práce je vhodné, když učitel hodinu uzavře krátkým shrnutím a zpětnou vazbou.
4. **Využití sociálních dovedností** – Učitel pracuje v hodině s cíli věcnými (obsahovými/informačními) i s cíli v oblasti očekávaného sociálního chování (rozvojové/spíše dovednostní). Příklad věcného cíle: Žáci se naučí třídění otázek. Cíl v oblasti sociálních dovedností: Žáci si navzájem pokládají otevřené otázky.
- Další příklady sociálních cílů: Žáci se oslovují křestními jmény, Když spolu mluví, dívají se do očí, Žáci nechávají druhého domluvit, Žáci si podávají konstruktivní zpětnou vazbu atp.).
- Připravené lekce v tomto souboru jsou sestaveny tak, že obsahují většinou oba dva výše uvedené cíle, případně se zaměřují pouze na dovednosti.

5. **Reflexe skupinové činnosti** – Účinnost kooperativní výuky je také závislá na tom, zda a jak skupina popisuje vlastní činnost, jak činí rozhodnutí o dalších krocích (co ponechat, co změnit). Tyto procesy patří k nejhodnotnějším projevům kvalitního učení, žáci si utvářejí kompetenci k učení. V krátkosti je reflexe způsobem, jak nechat žáky přemýšlet o tom, co proběhlo, a usadit tak nejen nové dovednosti, ale také rozvíjet dále jejich kompetence. Často dochází k hlavnímu uvědomění právě až při reflexi.

Všechny lekce jsou navrženy včetně konkrétních otázek pro reflexi, abyste měli odrazový můstek, kde se můžete inspirovat. Reflexi je pochopitelně možné jakkoli rozšířit, či pozměnit tak, aby odpovídala cíli lekce a hlavně, aby otázky seděly Vám konkrétně, a Vy jste věděli, co jimi sledujete. V zásadě pro skupinovou práci doporučujeme zejména rozdělení rolí nebo úkolů tak, aby se každý žák zapojil. Závěrečnou reflexi pak lze využít pro zjištění výsledků učení žáků.

2.2. Reflexe – proč a jak?

Většina aktivit v ukázkových lekcích probíhá ve struktuře instrukce, akce, reflexe. Tj. učitel zadá práci, žáci ji provedou (zažijí) a následně reflektují. Reflexe je důležitou součástí aktivního učení z toho důvodu, že pokud reflexe v rámci učebního procesu neproběhne, k učení u jedince nemusí dojít – a pokud k učení přece dochází, nemusí být výsledek tak efektivní, jako kdyby bylo učení podrobena reflexi (Valenta, 2006, str. 50). Jde o nástroj podpory učení, který napomáhá uspořádat si myšlenky a zasadit zkušenost získanou z učení do již existující struktury zkušeností (Moon et al., 2013, str. 67).

Jak již bylo řečeno, všechny lekce jsou navrženy včetně otázek k reflexi. Učitel/ka tedy může tyto otázky využít a postupně je žákům pokládat nebo si jakkoliv reflexi doplnit. Důležité je vědět, co reflexi sledujeme, jestli nám jde o kontrolu dosažení cíle, nebo o otázky na proces, zobecnění zkušenosti, atp.

⁴ V připravených lekcích je k takovému ověření vhodná např. závěrečná 3. část – reflexe. Někdy je pouze skupinová, jindy každý žák musí zodpovědět otázku, nebo může každý něco napsat. Možností je celá řada. Jde o to, abychom měli kontrolu nad tím, co si žáci odnesli.

Je možné, že třída nebude zpočátku na otázky v reflexi reagovat příliš aktivně. V takovém případě je třeba zvážit, jestli má třída dostatečné dovednosti reflektovat. Pokud ne, je třeba dovednost trénovat a postupně se bude zlepšovat. Další možností malé odezvy na reflexi je nedostatečný pocit bezpečí ve třídě. V takovém případě doporučujeme pracovat na třídním klimatu a na vzájemné důvěře mezi žáky/němi a také mezi žáky/němi a učitelem.

Reflexe může mít mnoho podob. Po aktivitách jde ve většině případů o klasické otevřené otázky a diskuzi, kterou vede učitel. Na závěr každé hodiny navrhujeme také závěrečnou reflexi, která může mít různé formy (volné psaní, propustka, gesto palcem atp.). Je čistě na Vás, jak si závěrečnou reflexi upravíte. Proto níže shrnujeme některé možné techniky (Reitmayerová & Broumová, 2007):

1. Techniky podporující diskuzi:

- Diskuze za pomoci kouzelného předmětu – jeden předmět je určen jako kouzelný. Hovořit může jen ten, kdo drží v ruce kouzelný předmět.
- Kamínky – každý z diskutujících dostane určitý počet kamínků či jiných předmětů. Ten, kdo odpoví na nějakou otázku, odevzdá kamínek do misky (hovořit může do doby, dokud kamínky nevyčerpá). Kamínky si mohou členové diskuze také vzájemně darovat, pokud chtějí, aby promluvil někdo konkrétní.
- Jedno slovo – každý se může na otázku vyjádřit pouze jedním slovem.
- Dvojice/skupiny – skupina se rozdělí do dvojic či do menších skupin, v jejichž rámci odpovídají na položenou otázku. Skupiny pak mohou důležité momenty přednést.
- Rybníček – utvoří se dva velké kruhy ze židlí, a to tak, aby vznikl jeden vnitřní a jeden vnější kruh. Skupina se rozdělí na dvě poloviny a na židle se posadí tak, aby na sebe vždy dva žáci viděli. Poté spolu zodpovídají položenou otázku. Po uplynutí času se buď mluví vymění, nebo se vnější kruh posouvá ob jednu židli a zodpovídá opět tu stejnou, nebo novou otázku.
- Karty – každý žák si vylosuje kartu (obrázkové, emoční, abstraktní), která odpovídá tomu, jak se cítí, co by chtěl skupině sdělit, atp. Poté vysvětluje, proč si danou kartu vybral a skrze ni reflektuje svůj prožitek.

2. Techniky rychlého shrnutí

- Škála – žáci zvedají paži dle toho, jak s určitou odpovědí souhlasí – např. bude položena otázka „Jak hodnotíte spolupráci ve skupině?“. Zadáno zároveň může být: Pokud se vám spolupracovalo bez problému, ruka bude maximálně zvednutá, pokud jste pozorovali výrazné problémy, ruka bude úplně dole. Lze využít celý rozptyl škály.
- Škála v prostoru – tato technika stojí na podobném principu jako škála za využití paže. V prostoru bude vytvořena pomyslná škála (případně nakreslená, vytvořená za pomoci lana apod.). Určí se, která strana představuje maximum a která minimum. Žáci si pak na škále stoupají podle svého vlastního úsudku.
- Barvy – účastníci hodnotí svůj prožitek skrze barvy – barvy jsou buď v prostoru, nebo každý drží různě barevné kartičky.
- Palec – každý vyjadřuje spokojenost skrze polohu palce (palec nahoru, dolů, ve vodorovné poloze).
- Počty prstů – k prožitku z aktivity se žáci vyjadřují za pomoci prstů (10 prstů představuje maximum). Je vhodné, aby žáci ukázali své stanovisko se zavřenými očima a až poté oči otevřeli – je tím eliminován vliv skupiny.
- Gesto – prožitek je možné zhodnotit na základě nějakého jednoho gesta, které pak může každý okomentovat.

3. Kresebné a písemné techniky

- Volné psaní – účastníci píšou volně své pocity, reflektují aktivitu, zamýšlí se nad učebním potenciálem apod. Tyto volné myšlenky je následně vhodné nějak reflektovat či strukturovat.
- Otázka, odpověď – učitel položí otázky, na které žáci individuálně či ve skupinách odpovídají.
- Lepicí papírky – žáci formulují odpovědi na lepicí papírky (vhodné je, aby byl pro jednu odpověď použit jen jeden papír) a ty pak na určené místo nalepí. Odpovědi si pak mohou žáci samostatně číst – poté probíhá reflexe napsaného.
- Velký papír – žáci na velký papír najednou či postupně píšou své odpovědi/emoce apod.
- Literární žánr – žákům je určeno, nebo si sami volí, skrze jaký literární žánr budou reflektovat svůj prožitek. Např. reflektují akci jako horor, bajku, povídku, reportáž apod.
- Schody – žáci do předkreslených schodů píšou, co v rámci akce hodnotí problematicky a co bylo naopak bez problému (nejnižší schod je neproblematičtější místo apod.). Stejně tak mohou fungovat např. balonky a kotvy – žáci zaznamenávají, co je táhlo nahoru a co je tížilo.
- Kresba – žáci kreslí obrázek, který reflektuje prožitou akci. Kresba může být volná či strukturovaná.
- Cesta – žáci zkouší zakreslit to, jak hodnotí a co si odnáší z prožitku skrze cestu.

- Fotografie – žáci nakreslí fotografii nejdůležitějšího momentu z akce.
- Schéma – žáci zkouší zakreslit prožitek do schématu. Je možné využít nějakých drobných předmětů (např. kamínků, korálku apod.), z nichž bude vytvořeno schéma na bílém papíře.
- Komiks – žáci zakreslují prožitou akci do komiksových okének.

4. Dramatizace

- Krátká etuda – žáci ve skupinách sehrají krátkou etudu, která reflektuje to, jak vybrané momenty žáci např. prožívali, jak probíhaly, co by se v nich mohlo odehrát jinak, jaké role se objevovaly; sehrání nejvýraznějšího momentu apod.
- Živé obrazy – žáci skrze živý obraz vyjadřují prožitek z akce. Pro motivaci je možné zadat, aby vytvořili např. fotografii z akce, plakát, fotografii z novin, pohlednici někomu adresovanou apod.
- Gesto – viz techniky rychlého shrnutí.
- Socha – žáci skrze sochu vyjádří např. emoci z prožitého. Je možná tvořit také různá sousoší.
- Hlasové/pohybové vyjádření – žáci za pomoci hlasu či pohybu vyjadřují emoce z prožitku.

2.3. Zásady pro práci s genderem

Pokud se pouštíme do genderově zaměřených aktivit, měli bychom mít na paměti několik pravidel.

Čeho se držet při **genderově zaměřených aktivitách** (Babanová, a další, 2007), (Smetáčková, a další, 2006):

- Používejte **genderově citlivý jazyk** a vyhněte se generickému maskulinu. Vyhněte se stereotypizaci na základě genderu, ale taky příslušnosti k menšině sexuální nebo etnické. Dívky i chlapce oslovujte adresně a individuálně.
- Myslete na **vyváženost pracovních skupin** studentů a studentek.
- Nepřidělujte úkoly na základě genderových stereotypů. (např. dívky ozdoby plakát a chlapci budou obsluhovat techniku).
- Srovnání nebo příklady, založené na specifické životní zkušenosti dívek nebo chlapců, **nesmějí být zsměšňovány**.
- **Vytvořte prostor pro diskusi**. Kritická reflexe je nejdůležitější částí aktivit. Cílem aktivit není přesvědčit žáky, že genderové role je potřeba zrušit. Důležité je kriticky se zamyslet nad tím, v čem nás omezují nebo co nám mohou dát.
- Během aktivit **se nesnažte hledat správné řešení**. To není jejich cílem. Cílem je otevřít diskusi a seznámit se s různými názory.
- **Nabízejte alternativy ženských a mužských rolí**. Není třeba stereotypní chování rovnou označit za dobré nebo špatné. Spíše je dobré nabídnout další, stejně hodnotné varianty ženského a mužského chování. Nesnažíme se tradiční genderové role zrušit. Spíše jde o posouvání a relativizaci jejich hranic.
- **Pracujte s příklady a modely**. Pokud byste chování dětí nebo jejich blízkých označili za stereotypní, mohly by se cítit dotčeny. Proto doporučujeme pracovat s příklady a modely fiktivních postav nebo známých osobností.
- **Upřednostňujte aktivity založené na kooperaci** oproti aktivitám založeným na soutěžení a konkurenci.
- **Nehodnoťte, nekritizujte a zachovejte respektující přístup**.

Pokud je pro Vás téma nové, doporučujeme následující:

- Budte k sobě laskaví. Může se stát, že vše nepůjde hned, mohou vzniknout chyby a složité situace. To je v pořádku, to je součást učení. Jedině praxí můžeme něco změnit.
- Budte k žákům transparentní. Řekněte jim, že se na těchto tématech teprve učíte pracovat. Že je Vaším cílem, aby se všichni ve třídě cítili bezpečně v každé situaci a pokud to tak nebude, budete rádi, když Vás o tom budou informovat.
- Vyžadujte zpětnou vazbu, komunikujte. Díky zpětné vazbě a respektující komunikaci si můžete vyjasnit nedorozumění, dořešit vypjaté situace, opečovat vzniklé emoce. Žáci/kyně by měli/y vědět, že jste připraveni přijímat zpětnou vazbu ohledně toho, jak se cítí, ohledně toho, pokud něco nefunguje, atp.

Vzájemný respekt a komunikace jsou klíčem k tomu, abychom si mohli vzájemně porozumět a abychom vytvářeli ve třídách bezpečné prostředí pro rozvoj všech jedinců. Řadu věcí se můžeme naučit v průběhu, neměl by nám však chybět upřímný zájem a otevřenost.

Zdroje použité v této kapitole:

Babanová, Anna a Miškolci, Jozef. 2007. *Genderově citlivá výchova: kde začít?: příručka pro vyučující základních a středních škol, vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi*. Praha: Žába na prameni, 2007. ISBN 978-80-239-8798-0.

Kasíková, Hana. 2011. Odborný článek: Kooperativní učení: aby to fungovalo.... *Metodický portál RVP.cz*. [Online] Národní pedagogický institut, 3. říjen 2011. [Citace: 30. říjen 2021.] <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13897/kooperativni-uceni-aby-to-fungovalo-.html>.

Moon, Jennifer A. , Diviš, Michal a Kolář, Jan. 2013. *Krajinou zkušenostně reflektivního učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6296-2.

Reitmayerová, Eva a Broumová, Věra. 2007. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8.

Smetáčková, Irena a Jarkovská, Lucie. 2006. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-x.

Valenta, Josef. 2006. *Osobnostní výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.

TEORETICKÝ ZÁKLAD

1. Mužský a ženský princip

Mužský a ženský princip lze chápat jako dva všudypřítomné fenomény, které můžeme pozorovat v lidech, v přírodě, ve světě kolem nás. Oba jsou stejně důležité, protože každý přináší jiné kvality a teprve společně tvoří rovnováhu a utváří novou kvalitu.

Rovněž v každém z nás je obsažen mužský i ženský princip, někdo má více ženského, jiný mužského. Podstatné je, jak s nimi pracujeme. Jde o to, jestli využíváme tyto principy vědomě, nebo jestli nás nějakým způsobem ovládají, aniž bychom si to uvědomovali. Pro osobní rozvoj a pro mezilidské vztahy a komunikaci je důležité uvědomovat si tyto principy v sobě, zkoumat je, používat je vědomě a hledat rovnováhu.

Ženský princip je spojen se změnou – je to život sám, příroda, emoce, láska. V ženském principu hraje velkou roli komunikace. Ženský princip bychom mohli přirovnat k neustále tekoucí a měnící se řece nebo k oceánu. Je těžké ho nějak uchopit, definovat, vysvětlit. Je mocný, životadárný a tajemný. Obdařuje nás intuicí, schopností empatie a především spojuje rozdílné.

Mužský princip naopak představuje to, co se nemění – vědomí, ducha, přítomnost, neustálé hledání smyslu a naplnění. Mužský princip strukturuje bezbřehost ženského principu, je jako kapitán lodi na nekonečném oceánu – dává směr, určuje pozici, naviguje. Zná cíl plavby a ví, jakým překážkám je třeba se vyhnout. Je lehký, světlý, racionální. Uvažuje logicky, myslí v mezích ano či ne (binární uvažování). Jeho síla je v tom, že má vizi a dokáže ji krok za krokem proměňovat ve skutečnost.

Níže v tabulce je stručný přehled některých vlastností a výhod obou principů:

Mužský princip	Ženský princip
Logika, přímočarost	Emoční inteligence, vcítění se
Racionalita	Intuice
Kompetence na strukturální a hierarchické úrovni	Kompetence na vztahové úrovni
Dodržování pravidel a předpisů	Kreativita, jež se vymyká pravidlům
Motivace k překonávání hranic a limitů, soutěživost	Schopnost být v toku změn („flow“), rozmanitost
Expanze, asertivita, cílevědomost	Harmonie: Řešení v souladu se všemi zúčastněnými
Poslání a obětavost	Udržitelnost vývoje, opatrnost, dlouhodobost
Princip „buď-a-nebo“	Princip „jak-i-tak-i“

Zdroj:

Bílý, Jan. Mužský a ženský princip ve vedení firmy a v podnikání. *Janbily.cz*. [Online] <https://www.janbily.cz/publikace/muzsky-a-zensky-princip/>.

V současné době se ukazuje, že klíčem k úspěchu organizací a institucí je využívání síly obou principů, resp. udržování jejich rovnováhy. Nově se tak organizacím doporučuje obohatit zaseté mužské principy řízení (logika, pravidla, hierarchie) právě o ženský princip, který přináší více emocí, komunikace a empatie.

Takové instituce mohou plně rozvíjet svůj potenciál a také potenciál všech zapojených jedinců.

Zdroj:

Zpracovala Michaela Jeřábková na základě textů Jana Bílého: Bílý, Jan. Mužský a ženský princip ve vedení firmy a v podnikání. *Janbily.cz*. [Online] <https://www.janbily.cz/publikace/muzsky-a-zensky-princip/>.

2. Jak zařazovat genderová témata do výuky

Cílem těchto metodických listů je zařazovat témata genderu a mužského a ženského principu do výuky. Zařazení těchto témat do výuky je v souladu s rozvojem demokratických kompetencí a podporou demokratické kultury ve školách.

Konkrétně jsme pro tento projekt zvolili následující témata:⁵

- Rovné příležitosti (postavení žen a mužů, jaké mají/nemají překážky, co se s tím dá dělat?).
- Přínosy mužského a ženského principu (výhody/nevýhody obou principů, co umí dohromady?).
- Sebepoznání (co mi jde, co jde druhým, co můžeme spolu dokázat).
- Předcházení a řešení konfliktů (jak se chovat k druhým (k holkám/klukům), jak říct, že se mi něco nelíbí a přitom zachovat pozitivní vztahy).
- Komunikace (jak si lépe rozumět, co nám pomáhá si rozumět).
- Diskuze, debatování a kontroverzní témata (pravidla a přínosy diskuze a debatování, morální dilemata).
- Skupinová dynamika (spolupráce a její přínosy, pravidla spolupráce, pozitivní vztahy).

V rámci těchto metodických listů jsme zpracovali 3 způsoby, jak je možné zařazovat výše uvedená témata do výuky:

1. Projektový den.
2. Třídnická hodina.
3. Inovace klasické hodiny.

Níže najdete teoretický základ ke všem třem vybraným metodám – tj. jak je aplikovat, jaké jsou jejich zásady, přínosy, nebo na co si dát pozor. V další části metodiky („Praktická aplikace“) pak najdete konkrétní příklady vybraných realizací na úrovni ZŠ a SŠ. Např. Realizace projektového dne na základní škole, nebo Inovace klasické hodiny na střední škole, atp.

2.1. Projektový den

První formou je projektový den, který je vhodný jak pro ZŠ, tak pro SŠ.⁶ Doporučujeme vyhradit si na jeho realizaci celý den nebo alespoň několik vyučovacích hodin. V řadě škol se v dnešní době realizuje i celý projektový týden, do kterého se zapojuje několik tříd, nebo i celá škola. Je na Vás, jak jeho realizaci pojmete. Je však důležité dodržet některé zásady projektové výuky.

Zásady projektové výuky

Projektový den by měl splňovat následující parametry:

- **Zaměření na výsledný produkt** (děti vyrobí produkt, který se týká tématu, mohou si jej ve škole vystavit, je to pro ně hmatatelný výsledek, který jim umožní více ukotvit získané znalosti a dovednosti).
- **Žáci/kyně mohou ovlivňovat podobu projektu** (zapojení žáků podporuje osvojení znalostí a dovedností, jde i o jejich pojetí, jejich zapojení).
- **Aktivní zapojení všech žáků podle jejich schopností** (forma, rozsah i obsah zapojení do projektu by měly vycházet z možností jednotlivých žáků, jejich potřeb, zájmů, silných stránek, to umožní zapojení každého ve třídě/škole dle jeho potřeb a úrovně).
- **Kooperace a individualizace** (na projektu se podílí všichni žáci/kyně a všichni se podílí také na výsledku, zároveň se každý zapojuje dle možností).
- **Závěrečná reflexe** (cílem je shrnout, co se žáci/kyně během práce na projektu naučili/y, co se jim povedlo, co ne, co si odnáší, co je zaujalo, jak jim práce šla, atp.).

⁵ Tyto metodické listy vznikly v rámci projektu „Rozvoj a podpora ženského principu ve školství“ (reg. č. CZ.07.4.68/0.0/0.0/20_079/0002139). Tento projekt má své cíle a proto jsou zvoleny právě tyto kompetence, které se k naplnění cílů projektu vztahují. V budoucnu při Vaší práci můžete při přípravě lekcí vybírat rozvojové cíle z jakýchkoli oblastí, např. v průřezových tématech RVP, atp.

⁶ Projekt se zabýval rovněž realizací témat na úrovni MŠ. Projektový den lze považovat za obdobu tematických bloků v mateřských školách. Pokud Vás zajímá realizace v rámci MŠ a konkrétní příklady tematických bloků, celou metodiku pro MŠ najdete zde: https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/10/Metodika_zen_MS_final.pdf

Základní rysy projektu:

- Projekt by měl vždy **vycházet z potřeb a zájmů dítěte** (Coufalová, 2006) a měl by vycházet z **vnitřní motivace dětí**. (Tomková, a další, 2009). Proto projekt nelze nikdy zcela naplánovat krok za krokem (Kratochvílová, 2006).⁷
- Pro úspěšnou realizaci projektu je velice důležité vlastní **přijetí úkolu žáky**. Učitel/ka projekty, plánuje, hledá témata a promýšlí úkoly. (Tomková, a další, 2009).
- Projekt vyžaduje **aktivitu** a samostatnost dětí. Zpravidla se uskutečňuje **ve skupině**. (Coufalová, 2006; Kratochvílová, 2006)
- Je interdisciplinární.
- Práce žáků/kyň, přinese konkrétní produkt, nebo výstup. (Coufalová, 2006)

Na co si dát pozor

Využívání projektové metody má mnoho výhod. V některých školách však využití není tak běžné a učitelé/ky i děti se mohou setkat se zklamáním z toho, že se práce nedařila a často nevědí proč. Ve stručnosti zde uvedeme možná úskalí této metody (dle Kratochvílové, 2006) a upozorníme, na co si dát pozor.

- Spontánní práce na projektu je nejcennější, ovšem rozhodně není běžná. Často iniciativa přijde spíše od vyučujících. Proto je potřeba své žáky dobře znát a projekt upravit dle jejich schopností, potřeb a zájmů, jinak se může stát, že se zcela mine účinkem.
- Organizace projektu musí být předem dobře připravená. Především proto, aby v průběhu práce mohl učitel ustoupit do pozadí, ale přesto projekt řídit.
- Učitel/ka musí umět odhadnout míru volnosti a odpovědnosti dětí.
- Projekt často vyhovuje více zdatnějším žákům/kyním. Pokud není projekt dostatečně promyšlený, může se stát, že slabší žáci/kyně ustoupí do pozadí a nezapojí se do práce.

Příklad projektu:

Třída společně vytváří obraz, který bude ve třídě viset. Měl by vyjadřovat rovnováhu, harmonii a rozmanitost zároveň. Rozmanitost vychází z odlišných kvalit všech jedinců.

Podpůrné zadání:

- *Každý by se měl v obraze nějak najít, mělo by tam být něco, s čím souzní, co o něm vypovídá.*
- *Každý by se měl na obraze nějak podílet, tedy namalovat, vytvořit alespoň malou část, nebo připravit nějaký drobný díl.*
- *Celková podoba obrazu (styl, tvar, barvy, způsob výroby) by se měla dopředu odhlasovat a měli by s ní souznít všichni žáci a všechny žákyně.*

2.2. Třídnická hodina

K čemu může sloužit třídnická hodina

Třídnická hodina může sloužit jako příležitost věnovat se vztahům uvnitř třídy a záležitostem třídy obecně (Dubec, 2007). Během třídnické hodiny se můžete věnovat **aktuálním problémům**, ale taky se zaměřit na **prevenci sociálně-patologických jevů**, podporovat **zdravé vztahy a chování** mezi žáky ve skupině nebo se orientovat na **osobnostně-sociální rozvoj** jednotlivců (Skácelová, 2012).

Zásady třídnické hodiny (Dubec, 2007) (Skácelová, 2012):

- **Zapojení žáků** – Třídnické hodiny by měly probíhat vždy interaktivně.
- **Vyučující jako průvodce** – Vyučující by měl/a žáky podporovat k formulování a prezentaci vlastních názorů a řešení. Jeho/Její úkolem není prezentovat jedno správné řešení. Zároveň by ale měl/a žáky usměřňovat a určovat směr hodiny.
- **Orientace na cíl** – Vyučující by měl/a vždy předem promyslet cíl jednotlivých aktivit a k němu směřovat. Pokud se v průběhu začne diskuse ubírat někam jinam, je dobré ji stopnout a vrátit se k původnímu záměru.
- **Pravidla** – Ještě před tím, než se vyučující pustí do aktivit v rámci třídnických hodin, doporučujeme dohodnout si základní pravidla fungování. Např. mluví jen jeden, nevynášení osobních informací, vzájemný respekt, pravidlo stop (Dubec, 2007; Skácelová, 2012). Určitě je dobrý nápad pravidlům věnovat celou třídnickou hodinu. Jaké jsou zásady formulace společných třídních pravidel a inspiraci na třídnickou hodinu, která se jim věnuje, najdete v literatuře (Např. viz zmiňovaná Skácelová, 2012).
- **Reflexe** – Reflexe se může buď orientovat na cíle, nebo na to, co se během hodiny dělo (Valenta, 2006). Reflexe je důležitou součástí zpracování prožitků během hodiny, a proto je dobré na ni vždy při plánování hodiny myslet (Skácelová, 2012).

⁷ Připravený projektový den v praktické aplikaci proto slouží spíše jen jako vodítko a inspirace než jako konkrétní návod na to, jak během Vašeho konkrétního projektu s žáky postupovat.

Struktura třídnické hodiny (Dubec, 2007; Skácelová, 2012):

- 1. Uvedení třídnické hodiny** – shrnutí uplynulého období a seznámení s náplní následující TH.
- 2. Úvodní aktivita** – může sloužit k naladění na následující aktivity, uvolnění atmosféry nebo naopak zklidnění žáků.
- 3. Hlavní aktivita související s tématem hodiny** – nosná aktivita zaměřená na vybrané téma.
- 4. Uzavření hodiny** – mělo by sloužit k upevnění získaných zkušeností a především k reflexi.

2.3. Inovace klasické hodiny

V případě, že jste zvyklí zapojovat do klasických hodin klíčové kompetence nebo průřezová témata, není tato technika pro Vás ničím nová. V každém případě si myslíme, že systematický přehled tvorby takové lekce může být užitečný, jak těm, kteří jsou zvyklí rozvojové cíle stanovovat, tak těm, kteří do toho teprve pronikají.

Inovovanou klasickou hodinu si představujeme tak, že ke klasickému vzdělávacímu cíli, který vychází z obsahu předmětu, připojíme rozvojový cíl, který se týká měkkých dovedností (klíčových kompetencí, průřezových témat, demokratických kompetencí, digitálních kompetencí, atp.). Záleží na tom, na čem chcete se třídou pracovat.

V této metodice budeme pracovat s kompetencemi pro demokratickou kulturu se zaměřením na mužský a ženský princip a na to, že každý jsme jedinečný a potřebujeme různou podporu, abychom dosáhli svého potenciálu.

Níže bychom Vám rádi představili techniku, kterou používáme pro přípravu hodiny, která má jak vzdělávací, tak rozvojový cíl.

Jak na to:

I. PRVNÍ KROK – VÝBĚR VHODNÝCH TÉMAT A KOMPETENCÍ:

1. Mohu začít u tématu, které mě čeká v ŠVP a následně si prohlédnout kompetence, jestli by nebylo vhodné to propojit. Mohu si položit pomocné otázky:

- Jak zpracovat téma zábavněji?
- Jaké techniky se mi hodí pro práci na tématu?
- Jaké bude rozložení mojí práce a práce žáků?
- Co chci, aby se žáci/kyně naučili/y?

Příklad: Máme se věnovat soustavám rovnic. Mohu oživit tím, že využiji umělou inteligenci a kooperativní výuku.

2. Mohu začít u potřeb třídy (zdá se mi, že potřebují zapracovat na některých kompetencích) a k tomu přidat téma, se kterým se bude v tomto ohledu hezky pracovat:

- Které téma by se hodilo k vybrané kompetenci?
- Jakou náročnost tématu zvolím?
- Potřebuji dělat nové téma nebo můžeme něco zopakovat?
- Co chci, aby se žáci/kyně naučili/y?

Příklad: Pijde mi, že chlapci a dívky mají často konflikty. Chci se věnovat tomu, aby se vzájemně respektovali. Využiji téma Boženy Němcové v Českém jazyce a spojím s diskuzí na téma domácího násilí a vzájemného respektu ve vztahu dvou osob.

II. KROK – STANOVENÍ CÍLŮ

Výukový cíl chápeme jako **zamýšlené změny v učení a rozvoji žáka** (ve vědomostech, dovednostech, vlastnostech, hodnotových orientacích, osobnostním a sociálním rozvoji jedince), kterých má být dosaženo výukou. Jde tedy o předpokládaný, očekávaný výsledek výuky, k němuž směřují žáci v součinnosti s učitelem (Kasíková, a další, 2011).

Příklad: Matematika – Soustavy rovnic + Spolupráce

Vzdělávací cíle	Rozvojové cíle
Žáci umí spočítat soustavu rovnic alespoň dvěma metodami.	Žáci aktivně využívají nové nástroje umělé inteligence (ChatGPT).
Žáci srovnají alespoň dvě různé metody řešení soustavy rovnic.	Žáci si ve skupině rozdělí role, úkoly a tyto úkoly plní.
Žáci si vyberou metodu, která jim více vyhovuje.	Žáci fungují jako skupina, spolupracují a tuto spolupráci vyhodnotí.

Příklad: Český jazyk – Božena Němcová + Respekt ve vztahu

Vzdělávací cíle	Rozvojové cíle
Žáci jsou schopni vlastními slovy říci stručný životopis Boženy Němcové.	Žáci diskutují o postavení žen v době Boženy Němcové.
Žáci znají alespoň 3 díla Boženy Němcové.	Žáci formulují, jak vypadá respektující vztah mezi mužem a ženou, oproti vztahu, který je patologický/toxický. / Hledají tyto vzory v ukázkách děl Boženy Němcové.
Žáci znají podrobněji obsah alespoň 1 vybraného díla Boženy Němcové.	Žáci formulují pravidla, která se ve třídě dodržují ve vzájemné komunikaci mezi sebou.

Pokud chceme cíl co nejvíce zpřesnit, můžeme zvažovat několik aspektů cíle (Kasíková, a další, 2011):

1. Konkretizace cílů – hodina může mít více konkrétních cílů, mělo by jít o jasnou formulaci pro vyjádření žádoucích stavů na konci, příp. v průběhu činností, nemělo by jít o mlhavá vyjádření.

2. Konzistence cílů – sledujeme, zda naplnění dílčího cíle přispěje k naplnění obecnějšího cíle, tj. zda na něj navazuje (část hodiny na celou hodinu, hodina na téma, téma na tematické celky, tematické celky na předměty a předměty na cíle studia na škole).

3. Cíl v jazyce žákovy výkonu – cíl je vztažen k žákovi a k tomu co umí žák, když cíle dosáhne, to znamená, že je formulován z pohledu žáka a toho co by měl žák udělat (např. žák rozumí, žák pojmenuje, definuje, vysvětlí, určí, žák zapojí, narýsuje, ...).

4. Cíl z hlediska stránek osobnosti – výukové cíle se mohou vztahovat k celé osobnosti žáka, můžeme třídit cíle podle různých osobnostních oblastí:

- **Kognitivní** – zaměřené na rozvoj poznávacích procesů (učení, myšlení, paměť,...).
- **Afektivní** – zaměřené na utváření postojů a hodnotových orientací (někdy jsou označovány jako cíle výchovné).
- **Psychomotorické** – zaměřené na činnosti vyžadující nervosvalovou koordinaci, tj. pohyb nebo nějaké konání.
- Tyto cíle se mohou mezi sebou doplňovat, v současné době je důraz na to, abychom nebyli příliš zaměřeni pouze na kognitivní cíle, ale obohacovali výuku i o cíle další (v našem případě je nazýváme právě rozvojové).

5. Taxonomie cílů/třídění cílů – třídění cílů umožňuje uvažovat o náročnosti cílů a jejich návaznosti. Pro každý typ cíle máme postupnou hierarchii:

- **Kognitivní** – z hlediska kognitivních procesů postupně řadíme operace takto: zapamatovat, porozumět, aplikovat, analyzovat, hodnotit, vytvářet; z hlediska znalostí pak postupujeme od znalosti faktů, k pojům, postupům a na závěr k metakognitivním znalostem.
- **Afektivní** – při práci s hodnotami můžeme postupovat takto - přijímání, reagování, oceňování hodnot, integrování hodnot, začlenění systému hodnot do charakterové struktury osobnosti.
- **Psychomotorické** – návrh posloupnosti činností je – vnímání, zaměření, řízená motorická reakce, automatizace jednoduchých motorických dovedností, automatizace komplexních motorických dovedností, schopnost motorické adaptace, motorická tvořivost.

6. Podmínky dosažení cíle – měli bychom také uvažovat o podmínkách, za nichž bude cíl dosažen. Tyto podmínky se vztahují na toto:

- **Rozsah výkonu** (např. Kolik? Do jaké míry? Má žák popsat všechna kritéria, za kterých jev nastane, nebo jen některá?).
- **Vymezení způsobu řešení** (Jak? Bude předepsáno výsledné odevzdání nebo ne?).
- **Vymezení pomůcek** (S čím? Co má k dispozici? Které pomůcky žáci smí/nesmí nebo musí použít?).
- **Vymezení prostředí** (Kde? V laboratoři, běžné třídě, doma? atd.).
- **Vymezení vztahu k ostatním aktérům** (S kým? Sám? S ostatními ve skupině?).

7. Zvládnutí cíle – do formulace cíle lze promítnout také otázku „dokonalosti“ zvládnutí cíle, tj. míra, která vyhovuje představě zvládnutí cíle. Mohu si stanovit kvalitativní nebo kvantitativní ukazatele.

Jak s cílem pracovat ve výuce

Pro učení je velmi důležité, aby nabídnutý cíl výuky žák přijal. Pokud cíl výuky vezme za svůj, výrazně to zvyšuje motivaci k učení.

Podmínky, které napomáhají přijetí cíle (Kasíková, a další, 2011):

- **Pracuje se s dosažitelnými cíli**, tj. ani moc náročný, ani moc jednoduchý.
- **Zvažuje se perspektiva cílů**, tj. mají dosah i mimo třídu v reálném životě dětí.
- **Sdělování cíle žákům**, tj. vědí, proč to děláme. Sdělení cíle umožňuje také to, aby se žák mohl s cílem vyučování ztotožnit, přijmout jej, chápat jej také jako svůj cíl.
- **Učit žáky pracovat s cílem**, tj. učit žáky sledovat ho, plánovat kroky a mapovat cestu, vyhodnocovat.
- **Přizpůsobit cíl reálným podmínkám**, tj. umět přizpůsobit reálným podmínkám a situaci, či individualizovat dle potřeb žáka (snížení/zvýšení).

III. KROK – NAPLÁNUJI HODINU (OBSAH, METODY, FORMY, SHRNUTÍ A REFLEXE)

1. Obsah – týká se vzdělávacího i rozvojového cíle a toho, co chci v rámci hodiny stihnout

Mohu si položit tyto otázky:

- Jaký obsah je adekvátní k cíli?
- Co se mají žáci naučit?
- Kolik toho stihneme?
- Kolik mám času?
- Jaké podklady potřebuji přichystat?
- Co připravím já a co nechám udělat žáky?
- Jaký obsah chci, aby zvládli všichni, a co mám připraveno pro žáky s SVP a žáky nadané?

Příklady:

Matematika – Soustavy rovnic

- Řešení soustav rovnic - žáci by měli zvládnout porozumět dvěma metodám řešení soustavy rovnic, např. substituční metoda, sčítací metoda (mohu zvolit jednodušší variantu, kdy s nimi metody předem proberu a budeme už jen procvičovat).
- Měli by porozumět dvěma metodám, tj. ve skupině s pomocí ChatGPT si nechat vyjmenovat metody, nechat si vysvětlit alespoň dvě metody, následně spočítat alespoň 2 soustavy rovnic oběma způsoby a vybrat si způsob, který jim nejvíce sedí. I počítání mohou nechat na ChatGPT, ale musí příklad skutečně pochopit. Ideálně tedy zkusit ještě každý vedle na papír další příklad.
- Plánuji raději min. 2x 45 min, možná 3 x 45 min - aby byl dostatek času.
- Potřebuji zajistit: rozdělení do skupin, přístup k počítači každé skupině, podpůrné materiály jako nápovědu, kdyby se jim nedařilo, příklady soustav rovnic.
- Další pozn: Přichystám si rozdělení rolí, aby fungovala práce ve skupinách, skupiny budu obcházet, abych monitoroval/a práci, Umí skupina s ChatGPT? Chci se tomu nejdříve věnovat zvlášť a až potom v matematice?

Český jazyk – Božena Němcová

- Obsah: Životopis BN, významné dílo BN (alespoň 3 díla), úryvky z BN, které se věnují vztahům, diskuze na téma respekt ve vztazích – obecně i v naší třídě, formulace pravidel, která chceme dodržovat ve vzájemných vztazích.
- plánuji 2x 45 min, možná raději 3 x 45 min.
- Potřebuji připravit: Podklady k životopisu BN, aby měli k dispozici k výkladu (možná pracovní list?), úryvky z děl BN, které se týkají vztahů, pravidla diskuze – přečtu a vyvěším/promítну na tabuli.

2. Metody – které metody efektivně podpoří dosažení cíle?

Vyučovacích metod je celá řada, existuje několik druhů třídění, různá názvosloví, různé přístupy. Niž jsme vyjmenovali některé metody z odborné literatury, ale jistě nejde o úplný výčet. Je čistě na Vás jaké metody pro svoji výuku zvolíte. Doporučujeme se zamýšlet hlavně nad tím, **aby vybrané metody efektivně podporovaly dosažení cílů dané lekce, a aby na metody byla třída zralá.** V následující kapitole [„Vybrané metody pro realizaci konkrétních aktivit“](#) jsme připravili stručný popis vybraných metod, které jsou vhodné pro zážitkové techniky.

Přehled metod:

Metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků – aspekt didaktický (Kasíková, a další, 2011):

1. Metody slovní:

- Monologické metody (popis, vysvětlování, vyprávění, přednáška, výklad).
- Dialogické metody (rozhovor, diskuse, dramatizace).
- Metody práce s učebnicí, knihou, textem.

2. Metody názorně demonstrační:

- Pozorování předmětů a jevů.
- Předvádění (předmětů, modelů, pokusů, činností).
- Demontrace obrazů statických.
- Projekce statická a dynamická.

3. Metody praktické:

- Návčik pohybových a pracovních dovedností.
- Žákovské laborování.
- Pracovní činnosti (v dílnách, na pozemku).
- Grafické a výtvarné činnosti.

Metody z hlediska stupně aktivity a samostatnosti žáka (aspekt psychologický) (Lerner, 1986):

- Metody informativně-receptivní.
- Metody stimulačně-receptivní – reproduktivní.
- Problémový výklad – mezní.
- Metody heuristické – produktivní.
- Metody badatelské.

Další metody (Pedagogická fakulta UJEP, 2022):

- Didaktické hry.
- Situační (případové metody).
- Participativní metody.
- Inscenační metody (metody hraní rolí).
- Brainstormingové metody.
- Vrstevnické vyučování.

Příklady:

Matematika – soustavy rovnic

- Na začátek mohu použít stručný výklad (nebo mohu pečlivě zadat a nechat pracovat žáky).
- Následně volím kooperativní výuku – umožňuje spolupráci, takže naplním rozvojový cíl lekce, využití znalostí skupiny – ve skupině je větší šance, že se podaří úkoly splnit, jelikož každý nějak přispěje.
- Práce ve skupině je zábavnější, očekávám větší aktivizaci žáků při řešení zadaného problému.
- Abych dodržel/a zásady rozdělím role: 1. vedoucí, 2. zapisovatel 3. ten, co komunikuje s chat GPT, 4. diktuje z chat gpt 5. kontroluje, 6. tvoří shrnutí a prezentuje.
- Na závěr prostor na vyhodnocení spolupráce.

Český jazyk – Božena Němcová

- Částečně použiji výklad – seznámím žáky s životem B. Němcové (nechci nechat vše na nich, chci, aby měli základní přehled pro další aktivity).
- Budu pracovat s úryvky děl, takže zapojím práci s textem.
- Následně vybírám metodu diskuze – chci, abychom téma probrali, aby se zapojilo co nejvíce žáků, aby se třída ohledně tématu aktivovala a začala se mu věnovat.
- Závěry z diskuze – mohu moderovat, zapisovat.

3. Formy vyučování

Měli bychom si také zvolit formu vyučování, tj. jak budeme řídit učební činnost žáků ve výuce. Ta většinou navazuje na výběr metody. Pokud např. zvolíme kooperativní výuku, logicky půjde o skupinové vyučování.

Podle způsobu řízení učební činnosti žáků ve výuce máme tyto možnosti (Kasíková, a další, 2011):

- **Frontální výuka** – učitel řídí učební činnost velké skupiny žáků současně (proces učení však probíhá převážně individuálně).
- **Individuální formy vyučování** – učitel pracuje s jednotlivcem nebo malou skupinou žáků (spíše umělecké školy, jazykové školy, apod.).
- **Individualizované vyučování** – žáci řeší zadané úkoly samostatně, řízení učební činnosti žáků je zprostředkováno učebním úkolem, učitel neřídí učební činnost bezprostředně jako v obou předchozích formách. Žáci mají vlastní tempo.
- **Párové a skupinové vyučování** – učitel řídí učební činnost žáků ne jako jednotlivců, ale jako spolupracujících dvojic nebo skupin (např. u skupinové a kooperativní výuky).

Z hlediska časové a prostorové organizace (Kasíková, a další, 2011):

- Řešíme časový rozvrh vyučování, způsob rozvržení vyučovacího dne, týdne, školního roku.
- Plánujeme délku a strukturu vyučovací hodiny atd.
- Řešíme rovněž prostorové otázky organizace vyučování ve škole – specializované učebny, výuka mimo prostory školy (exkurze, vycházky...) atd.

Příklady:

Matematika – soustavy rovnic

- S kooperativní výukou a spoluprací úzce souvisí práce ve skupině, proto volím skupinové vyučování.
- Budeme pracovat s Chat GPT, proto bude vhodné zajistit počítačovou učebnu.

Český jazyk – Božena Němcová

- Seznámení s životopisem BN – frontální výuka.
- Práce s textem – individualizované vyučování (každý dle svého tempa), možno také zadat do dvojice s diskuzí (párové vyučování).
- Frontální výuku oživím diskuzí – dbát na to, aby se zapojila celá třída.
- Ideálně potřebuji pracovat na tématu více vyučovacími hodinami – ideálně pokud bych měl k dispozici dvouhodinovou. Téma se týká celé třídy, takže není vhodné ho realizovat, pokud mám třídu rozdělenou na poloviny.

V praxi vyučovacího procesu jsou obě hlediska vždy nedílně spojena v konkrétní organizační formu vyučování (forma řízení učební činnosti žáků učitelem ve vymezeném čase a prostoru).

4. Shrnutí a reflexe

Jaké lekce jsem dal/a dohromady a co chci reflektovat?

Na závěr je dobré si shrnout, jakou lekci jsem tedy vytvořil/a a připravit si všechny detaily pro její provedení. Na závěr lekce nesmí chybět reflexe (více o reflexi najdete v kapitole „[Reflexe – proč a jak?](#)“).

Reflexe může směřovat ke vzdělávacímu cíli, rozvojovému cíli, nebo k procesu učení.

Příklady:

Matematika – soustavy rovnic

Jde o lekci, kdy žáci pracují ve skupinách a mají rozdělené v této skupině role. Cílem skupiny je vypočítat soustavu rovnic dvěma různými metodami, tyto metody porovnat a zhodnotit výhody a nevýhody. Na individuální úrovni si každý/á žák/yně vybere metodu, která mu/jí více sedí a zformuluje si jeden důvod proč.

Reflexe:

- Jak hodnotíte spolupráci? Proč to fungovalo a proč to nefungovalo? Co byste potřebovali při další spolupráci jinak?
- V čem byla skupina výhodou a v čem ne?
- Jak zefektivnit spolupráci ve skupině?
- Co jste o sobě dozvěděli?
- Co jste se dnes naučili?

Jde o lekci, kdy se žáci dozvědí o životě BN a přečtou si úryvky z jejích děl. V těchto dílech budou hledat vzorce vztahu mezi mužem a ženou, jak ty zdravé, tak ty nezdravé/patologické. Bude následovat diskuze na téma zdravých vztahů. Jak si je představují. Jak by si chtěli nastavit vztahy ve třídě.

Reflexe:

- Jak se promítal život BN do knih?
- Jak se posunuly vztahy mezi muži a ženami a vztahy obecně dnes oproti době BN?
- Jaké chceme mít vztahy my? Co pro to můžeme udělat?
- Jak se k sobě budeme chovat? Co nám pomůže to dodržet?

3. Vybrané metody pro realizaci konkrétních aktivit

Ať už zvolíte jakýkoliv způsob realizace ze tří výše uvedených, bude třeba si zvolit také konkrétní metody, které v jednotlivých lekcích použijete. Pro každou aktivitu se může hodit jiná metoda. Někdy je lepší práce s textem, jindy skupinová práce. Níže jsou popsány vybrané metody aktivního vyučování, které mohou být vhodné pro realizaci témat demokratické kultury. Konkrétní výběr je však samozřejmě na Vás. Některé z metod jsou také použity v připravených lekcích v části „Praktická aplikace“.

Brainstorming

Brainstorming je jedna z technik pro podporu skupinové kreativity. Pomocí brainstormingu jsou myšlenky a nápady mezi členy skupiny sdíleny spontánně za účelem dosažení řešení praktických problémů (Al-Samarraie, a další, 2018).

Tradičně probíhá brainstorming tak, že zúčastnění dostanou zadání (např. jak vyřešit nějaký problém) a mají prostor vymýšlet nápady, jakékoliv. Důležité je množství nápadů, fantazii se meze nekladou, žádný nápad není špatný.

Formy brainstorming jsou různé:

- Můžete rozdat post-it papírky a každý napíše 3-5 nápadů a nalepí je na flipchart.
- Můžete v kolečku říkat nápad nahlas a inspirovat se vzájemně.
- Můžete využít online nástroje a psát online na sdílenou plochu, co vás napadne.
- A řadu dalších technik.

Zásadní je seznámit žáky s pravidly brainstormingu, že nápady se nehodnotí, nekritizují. Všechny nápady se zapíší a teprve následně se z nich vybírá. Vybírat z nápadů můžete skrze hlasování, např. každý má 5 teček, které může mezi nápady rozdělit, může dát 1 tečku 5 nápadům, nebo všech 5 teček jednomu nápadu. Rozdělení teček je na každém. Vyberou se tři nápady s největším počtem teček a o těch se pak může hlasovat klasickým zvednutím ruky. Nebo si na ně můžete vytvořit tabulku – jaké má nápad výhody, nevýhody, jak půjde realizovat a na základě toho vybrat.

Inscenační metody (hraní rolí)

Hraní rolí je jednou z forem didaktických her a je úzce spojeno s dramatickou výchovou a inscenačními metodami. Žáci si prostřednictvím hraní rolí procvičí dovednosti a zároveň získají nové např. organizační a komunikační. Hraní rolí žákům umožňuje napodobovat skutečný život a řešit problémy v bezpečném prostředí školní výuky. Výhodou hraní rolí je to, že žák vystupuje v určité roli, nevystupuje a ani nemusí vystupovat sám za sebe. Díky hraní rolí se žáci mohou vcítit do dané situace, kterou mohou následně pochopit z více hledisek (Tůmová, 2014).

Základní podmínky při hraní rolí ve výuce (Tůmová, 2014):

- Žáci jednájí za postavu, kterou představuje role. Nikoliv sami za sebe.
- Učitel žákům navodí pocit, že jsou v reálném prostředí.
- Žáci mají k dispozici jasné zadání a informace o své roli a prostředí, v němž se aktivita odehrává (kdo jsou, co si myslí, jak jednájí atd.).
- Žáci by měli mít dostatečný čas na seznámení se s rolí a na zamyšlení nad zvolenou situací.
- Učitel a žáci, kteří hru sledují, si v jejím průběhu dělají poznámky k závěrečné diskusi.
- Po scéně proběhne vždy reflexe toho, co se právě odehrálo.

V praxi se osvědčilo, když učitel žáky motivuje konkrétními otázkami, na které hledají v průběhu aktivity odpověď (Tůmová, 2014). Je dobré dávat pozor na to, jak žáci aktivitu prožívají, abychom nepřehlédli, pokud někomu scénka spustí reálnou reakci. Jde sice o scénky a žáci hrají někoho jiného, jejich pocity však jsou reálné. Je třeba je opečovat, pokud se objeví, a dbát na bezpečí skupiny v závěrečné reflexi.

Projektová výuka

Projektové vyučování je výuka založená na projektové metodě. Projekt je chápán jako komplexní pracovní úkol, při němž žáci samostatně řeší určitý problém (problémový úkol, problémovou situaci, atd.). Typickým znakem je konkrétní výstup, výrobek nebo praktické řešení problému. Často jde o integrovaná témata a využívá se mezipředmětových vztahů (Kratochvílová, 2006).

Projekty vedou žáky k samostatnému zpracování úkolů, k řešení problémů, které souvisí s jejich životní realitou. Vyžadují zodpovědnost žáků za úkoly, komunikaci, skupinovou práci (Kratochvílová, 2006).

Základní rysy projektu (Coufalová, 2006):

- Vychází z potřeb a zájmů dítěte.
- Vychází z konkrétní a aktuální situace, která se neomezuje jen na prostředí školy.
- Je interdisciplinární.
- Projekt je především podnikem žáka.
- Práce žáků v projektu přináší konkrétní produkt, tj. výstup, kterým se účastníci projektu prezentují.
- Projekt se zpravidla uskutečňuje ve skupině (ale může být i projekt individuální). Každý žák má nějakou zodpovědnost.
- Projekt umožňuje začlenění školy do života obce nebo širší veřejnosti.

Fáze projektu:

- Přípravná fáze – stanovení cíle projektu, následná formulace jednotlivých úkolů, výběr tématu projektu, téma by mělo mít přesah do reálného života, v ideálním případě by si měl žák téma vybrat sám nebo se alespoň na jeho výběru podílet.
- Plánování – rozdělování úkolů, plánování způsobu vypracování, ale také plán jeho výstupu.
- Řešení – každý by již měl vědět, co je jeho práce, fáze realizace projektu.
- Prezentace – zveřejnění výstupu z projektu.
- Hodnocení – důležité je nehodnotit pouze výstup projektu, ale celý jeho proces.

Projektová výuka vyžaduje velkou flexibilitu učitele, časovou i obsahovou. Na druhé straně učí žáky odpovědnosti za proces učení. Když se žák pro dané téma nadchne je více motivovaný se učit a pracuje efektivněji (Zormanová, 2012).

Kooperativní výuka

Kooperativní učení se vyznačuje tím, že je postaveno na spolupráci žáků při řešení složitějších úloh. Jedná se tedy o výuku, kde žáci spolupracují v malých skupinách při řešení problému, čímž se rozvíjí nejen individuální proces učení, ale také sociální dovednosti (Ďurišová, 2010).

Pět znaků pro fungující kooperaci (při učení) (Kasíková, 2011):

- Interakce tváří v tvář – tedy práce v menších skupinách, ideálně tak, aby byla skupinka různorodá (chlapci i dívky, motivovaní i méně motivovaní, rychlejší i pomalejší učící).
- Pozitivní vzájemná závislost – to znamená, že každý žák je úspěšný jedině tehdy, pokud i ostatní žáci ze skupiny uspějí, a skupina je úspěšná, pokud uspěje i jednotlivec. To lze zajistit např. skrze společný cíl, rozdělení rolí, rozdělení úkolu na části, atp.
- Individuální odpovědnost – jde o to, aby každý ve skupině nějakým způsobem prokázal svůj pokrok v učení. Tomu dobře napomáhá rozdělení úkolů a rolí, společný výstup, nebo odevzdávání výsledku jednotlivě.
- Využití sociálních dovedností – Učitel pracuje v hodině s cíli věcnými (obsahovými/informačními) i s cíli v oblasti očekávaného sociálního chování (rozvojové/spíše dovednostní). Příklad věcného cíle: Žáci se naučí třídění otázek. Cíl v oblasti sociálních dovedností: Žáci si navzájem pokládají otevřené otázky.
- Reflexe skupinové činnosti – Účinnost kooperativní výuky je také závislá na tom, zda a jak skupina popisuje vlastní činnost, jak činí rozhodnutí o dalších krocích (co ponechat, co změnit). V krátkosti je reflexe způsobem, jak nechat žáky přemýšlet o tom, co proběhlo, a usadit tak nejen nové dovednosti, ale také rozvíjet dále jejich kompetence. Často dochází k hlavnímu uvědomění právě až při reflexi.

Diskuze

Diskuzi lze definovat jako rozhovor několika osob o určitém tématu. Cílem diskuze není rozhodovat, ale určitou věc pečlivě rozebrat z různých stránek. Je to tedy příprava pro případné další rozhodnutí. V tomto případě se do diskuze může zapojit celá třída (Hublová, 2020).

Cíle a kvality diskuze (NaZemi & Junák - český skaut, 2023):

Stephan Brookfield v knize Teaching for Critical Thinking pojmenovává tyto cíle diskuze:

- Rozvinout kritické a informované porozumění tématu.
- Podpořit sebekritiku, sebereflexi.
- Učit se oceňovat jiné pohledy.
- Pomoci lidem k informovanému rozhodování.

Kvality diskuze z hlediska procesu (NaZemi & Junák - český skaut, 2023):

- Rovnocenný prostor pro všechny – každý člen přispívá.
- Prostor pro přemýšlení – ticho je v pořádku, je to součástí kritického myšlení.
- Aktivní naslouchání – skupina dovednost považuje za důležitou a ovládá ji.
- Propojování příspěvků – hledání podobností a rozdílů mezi sděleními, propojování souvislostí.
- Zkoumání přínosu příspěvků – zkoumat relevanci nových myšlenek, dávat pozor na lži či dezinformace.

Více o diskuzi přehledně najdete zde: <https://lidevpohybu.eu/metodika/program-jak-to-zvladnout/jak-vest-diskuse/>

Debata

Na rozdíl od diskuze je cílem debaty dojít k nějakému řešení či rozhodnutí. V tomto případě se jedná o formální způsob vedení sporu. Debata je velice užitečná vzdělávací metoda, reagují na ní pozitivně, jak žáci, tak i učitelé. Debatu lze použít v jakémkoliv předmětu, tzv. „napříč osnovami“ (Snider, a další, 2011).

Procesy debaty (Snider, a další, 2011):

- Výběr teze – jeden z nejdůležitějších procesů debaty, správný výběr tématu je velice důležitý pro motivaci žáků, pro větší motivaci je dobré žáky na výběru tématu nechat podílet.
- Vyhledávání zdrojů – žáci musí danou problematiku řádně nastudovat. Žáci musí věnovat pozornost i kritikům svých tvrzení, protože na tyto kritiky budou během debaty následně reagovat.
- Sestavení argumentů – ke každému svému tvrzení musí žák během debaty představit i tvrzení, proč tomu tak je. Navrhujeme používat schéma „TZD“. TZD je zkratka pro Tvrzení, Zdůvodnění a Důkaz – tři základní součásti argumentu⁸:
 - Tvrzení je věta, kterou se argument snaží dokázat. (Např. Kočky jsou dobrými společníky.)
 - Zdůvodnění jsou důvody, proč je tvrzení pravdivé. (Např. Těm, kterým důvěřují, poskytují kočky psychickou oporu a přátelství.)
 - Důkaz je podporou tvrzení a zdůvodnění. (Např. Má teta má kočku deset let a považuje ji za svého nejlepšího přítele.)
- Organizace poznámek – je dobré být na debatu připraven a mít poznámky. Vhodnou technikou pro organizaci poznámek jsou „indexové kartičky“. Žáci si opatří karty velikosti A6 z tvrdého papíru (dají se koupit v papírnictví). Na každé kartě je jeden argument – jeho tvrzení, zdůvodnění (vysvětlení důvodů pravdivosti) a důkaz.
- Kritická analýza opozičního stanoviska – důležitá je připravenost na opoziční argumenty. Účinný způsob, jak se na takové reakce připravit je odhalit argumenty pro obě strany a během vyhledávání informací sledovat a cíleně vyhledávat jak podporu, tak i slabiny a kritiku argumentace pro obě strany.
- Strategické rozhodování – debata je dynamická a není čas věnovat se všem argumentům oponentů, je třeba se operativně rozhodovat, na které argumenty budeme reagovat a na které ne, jak budeme využívat čas. Dobrou strategií bývá odhalit základní argumenty a ty opoziční skupině napadnout.

Více o debatách najdete zde: http://debatovani.cz/files/dno/dno_metodicka-prirucka.pdf

⁸ Argumenty nemusí být vždycky silné, ale jde hlavně o to, aby žáci/kyně nepoužívali/y prostá konstatování, nebo důkazy bez vysvětlení. Schéma navíc umožňuje nejen konstrukci vlastních argumentů, ale také poskytuje strukturu pro kritiku argumentace ostatních.

Didaktické hry

Didaktické hry jsou vzdělávací formou studentů především pak na základních školách. Metody didaktických her jsou neomezené, je možné je opakovat a různě obměňovat. U těchto her se vyžaduje, aby byly vedeny na úrovni, která je pro studenty zajímavá, zábavná, ale zároveň i zcela srozumitelná. Prostřednictvím didaktických her se zvyšuje názornost samotné výuky. To způsobuje, že děti snadno pochopí, co učitel říká a samy vědomě dodržují pravidla didaktické hry. Pomáhají zvyšovat zájem a zapálení dětí do učení (Mukhtoralijevna, a další, 2023).

V didaktických hrách a při hrách s pravidly se žák učí dodržovat pravidla. Podporuje to jeho socializaci a vede k jeho sebekontrolě. Hra je pro žáka více zábavná než samotné strohé učení, na rozdíl od běžné hry má však didaktická hra vždy stanovený jasný učební cíl (Sochorová, 2011).

Většina her musí mít (Sochorová, 2011):

- Didaktický cíl.
- Srozumitelné vymezení pravidel.
- Obsah.

Problémové vyučování

Patří k neefektivnějším metodám, které rozvíjí u žáků myšlení a schopnost řešit problémy. Je založeno na experimentech nebo vyhledávání, vytváření a řešení problémových úloh. Za problémové vyučování se často pokládá postup, při němž učitel vyzývá žáky k činnosti slovy: „pomyslete si... představte si...“ nebo „máme takovýto problém...“. Principem problémové metody výuky je individuální nebo skupinové řešení praktického problému (Honzíková, a další, 2006).

Příprava úloh se řídí určitými pravidly (Honzíková, a další, 2006):

- Problém musí žáky upoutat.
- Problém umožní žákům využít předcházející zkušenosti, vědomosti a dovednosti.
- Problém musí být logicky spjatý s probíraným učivem a musí z něho logicky vyplývat.
- Problém musí být formulovaný správně a jednoznačně, čímž stanoví i předpokládané řešení.

Při samotném řešení problémových úloh poskytuje učitel žákům pomoc a usměřňuje jejich činnost.

Etapy problémového vyučování (Honzíková, a další, 2006):

- Formulování problému – vyloučení z učiva nebo ho nastaví sám učitel.
- Analýza problému – žáci oddělují podstatné od nepodstatného, orientace v problému.
- Formulování hypotéz – odhadují způsoby řešení, pravděpodobné výsledky.
- Výběr metod řešení – žák rozhoduje, jak bude daný problém řešit.
- Vlastní řešení problému.
- Ověření správnosti řešení.

Příklady problémových úloh (Honzíková, a další, 2006):

- Doplnit neúplný text.
- Vyřadit údaje, které do úlohy nepatří.
- Opravit úmyslnou chybu.
- Vybrat správné řešení z nabízených možností.
- Objevit souvislost mezi pojmy.

Kde najít další metody?

Vyučovacích metod je nepřeberné množství. Zde vyjmenováváme některé zdroje, kde můžete najít inspiraci včetně popisu metod:

- Sitná, Dagmar. Metody aktivního vyučování. Praha: Portál, 2013
- Kasíková, Hana a Vališová, Alena. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2011. (Kapitola 15)
- Siegllová, Dagmar. Konec školní nudy: didaktické metody pro 21. století. Praha: Grada, 2019.

Jak si vybrat nevhodnější metodu pro své potřeby?

Obecně lze říci, že neexistuje jedna správná metoda, nebo že by jedna byla lepší, než jiná. Každá se hodí na něco jiného. Některé se hodí na osvojování nového učiva, jiné na trénink dovedností, další zase na práci s hodnotami. Je vždy na učiteli/ce, aby výběr metody zvažil/a.

Aspekty, které můžeme zvažovat při výběru metody (Kasíková, a další, 2011)⁹:

- Vztah metody a organizační formy - budou žáci řešit nastolený problém kolektivně, individuálně, ve skupinách?
- Jak metoda podpoří dosažení cíle - která technika podpoří dosažení cíle hodiny?
- Potřeba a funkce materiálních prostředků - např. projektor, tabule, pracovní listy, výpočetní technika - mám je k dispozici nebo ne? Jak to prospěje hodině?
- Poměr reproduktivních a produktivních metod.
- Zamýšlíme se nad výchovnými a vzdělávacími efekty metod (rozvoje vůle, citovosti, charakteru, spolupráce, rozhodovacích schopností a dalších kompetencí).
- Jak metoda bude působit na interakci učitel-žák/yně a žák/yně-žák/yně?

Zdroje použité v této kapitole:

- Al-Samarraie, H. a Hurmuzan, S. 2018. Přehled technik brainstomingu ve vysokoškolském vzdělávání. *Myšlení a kreativita*. 2018, 27, stránky 78-91.
- Bílý, Jan. Mužský a ženský princip ve vedení firmy a v podnikání. *Janbily.cz*. [Online] <https://www.janbily.cz/publikace/muzsky-a-zensky-princip/>.
- Coufalová, Jana. 2006. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0.
- Dubec, Michal. 2007. *Třídní hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-20-3.
- Đurišová, Libuše. 2010. Kooperativní výuka. *Paidagogos*. 2010, 11.
- Honzíková, J. a Novotný, J. 2006. Projektové a problémové metody v praxi. *E-Pedagogium*. 2006, Sv. 2, 4.
- Hublová, Pavlína. 2020. Odborný článek: Jak se dobře ptát žáků a jak rozprout diskuzi ve výuce? *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2020. <https://clanky.rvp.cz/clanek/22317/JAK-SE-DOBRE-PTAT-ZAKU-A-JAK-ROZPROUDIT-DISKUZI-VE-VYUCE.html>.
- Kasíková, Hana a Vališová, Alena. 2011. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2011.
- Kasíková, Hana. 2011. Odborný článek: Kooperativní učení: aby to fungovalo.... *Metodický portál RVP.cz*. [Online] Národní pedagogický institut, 3. říjen 2011. [Citace: 30. říjen 2021.] <https://clanky.rvp.cz/clanek/cz/13897/kooperativni-uceni-aby-to-fungovalo-.html>.
- Kratochvílová, Jana. 2006. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4142-0.
- Lerner, I.J. 1986. *Didaktické základy metod výuky*. Praha: SPN, 1986.
- Mukhtoralievna, Zokirova Sohiba a Mahmudova, Bakhrdil Bakhtiyorjon. 2023. Educational Importance Of Using Didactic Games. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices*. 2023, 19.
- NaZemi & Junák - český skaut. 2023. Jak vést diskuzi. *Lidé v pohybu*. [Online] 2023. <https://lidevpohybu.eu/metodika/program-jak-to-zvladnout/jak-vest-diskuse/>.
- Pedagogická fakulta UJEP. 2022. Výukové metody. [Online] 2022. https://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Vyukove_metody.pdf.
- Skácelová, Lenka. 2012. *Metodika vedení třídních hodin*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2012. ISBN 978-80-7476-006-8.
- Snider, Alfred a Schnurer, Maxwell. 2011. Debatování napříč osnovami: Metodická příručka pro pedagogy. *Asociace debatních klubů*. [Online] 2011. http://debatovani.cz/files/dno/dno_metodicka-prirucka.pdf.
- Sochorová, Libuše. 2011. Didaktická hra a její význam ve vyučování. *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2011. <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html>.
- Tomková, Anna, Kašová, Jitka a Dvořáková, Markéta. 2009. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.
- Tůmová, Jitka. 2014. Odborný článek: Hraní rolí (role-play). *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2014. <https://clanky.rvp.cz/clanek/18333/HRANI-ROLI-ROLE-PLAY.html>.
- Valenta, J. 2006. *Osobnostní a sociální výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.
- Zormanová, Lucie. 2012. Odborný článek: Projektová výuka. *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2012. <https://clanky.rvp.cz/clanek/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html>.

⁹ Tvorba autorky s inspirací uvedeného zdroje.

PRAKTICKÁ

APLIKACE

V této kapitole najdete příklady praktické aplikace rozvoje demokratických kompetencí se zaměřením na vzájemný respekt, gender, stereotypy, atp. Příklady jsou vytvořeny **pro základní a střední školy**.

V rámci projektu vznikla také **metodika pro mateřské školy**, kde najdete tři tematické bloky na daná témata, které lze realizovat v MŠ. Vzhledem ke specifickým potřebám dětí v MŠ (věk, kompetence, uspořádání dne) jsme metodiku vyčlenili zvlášť. Najdete ji na tomto odkaze: https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/10/Metodika_zen_MS_final.pdf

ZÁKLADNÍ

ŠKOLA

PROJEKTOVÝ DEN

Příklad praktické aplikace uvedených témat v rámci projektového dne na základní škole. Jak již bylo řečeno v úvodu listů, nebojte se průběh dne přizpůsobit podle toho, co víte o dětech ve Vaší třídě. První aktivitu můžete využít k motivaci a dále s příběhem pracovat různými způsoby, nebo pozměnit výsledný produkt projektu. Vše je na Vašem uvážení a na společné domluvě se třídou.

Práce s příběhem O princezně v papírovém pytlíku – modelový příklad projektového dne

Téma lekce: Stereotypy o dívkách a chlapcích a jejich překonávání

Věková skupina: 7–12 let

Časový rozsah: 4–5 vyučovacích hodin

Cíle lekce:

- Žáci/kyně reflektují stereotypní představy o mužích a ženách a diskutují o nich (jak představy vlastní, tak ty vyskytující se v příbězích).
- Žáci/kyně pomocí tvorby vlastního příběhu sami/tyto představy nabourávají.
- Žáci/kyně navzájem spolupracují na tvorbě výsledného projektu.
- Žáci/kyně prezentují svůj výtvar před ostatními.

1. část – Evokace/motivace

Cílem je uvést žáky/ně do tématu a motivovat je k zamyšlení nad tématem stereotypů o dívkách a chlapcích.

Název/Aktivita	Seznámení s příběhem a diskuse
Čas	20–30 min
Pomůcky	Příloha – Pohádka „O princezně v papírovém pytlíku“
Popis aktivity	Vyučující přečte dětem příběh „O princezně v papírovém pytlíku“ (viz příloha) a potom společně diskutují (viz <i>Otázky k reflexi</i>)
Instrukce	Přečtu vám teď jednu anglickou pohádku, která u nás není skoro vůbec známá. Pozorně poslouchejte, později si o ní budeme povídat a dál s ní pracovat.
Otázky k reflexi	Návrh na otázky k diskusi: <i>Jak se vám pohádka líbila? Překvapila vás v něčem? V čem?</i> <i>Jak byste popsali princeznu Elisabeth? Jaké má podle vás vlastnosti?</i> <i>A co byste řekli o princovi a drakovi?</i> <i>Co si myslíte o tom, jak pohádka skončila?</i> <i>Připomínala někomu z vás pohádka nějakou situaci ze skutečného života?</i> <i>Připomínala vám nějakou pohádku, kterou už znáte? V čem se od ní naopak lišila?</i>
Poznámky	Je pravděpodobné, že v diskusi dojde na téma stereotypů o dívkách a chlapcích. Zde je návrh doplňujících otázek, které může vyučující využít během diskuse o na toto téma: Slyšeli jste někdy někoho říkat, že některé věci mohou dokázat jen kluci nebo naopak jen holky? Souhlasíte? Proč ano, proč ne? Myslíte, že se klukům a holkám můžou líbit ty samé věci? Proč? Měli jste někdy pocit, že byste něco neměli dělat, protože jste kluk, nebo protože jste dívka? Co dělá z člověka dobrého přítele? Záleží na tom, jestli je to kluk nebo holka? Napadají vás nějaké dobré či špatné vlastnosti, které můžou mít jak kluci, tak holky? Myslíte, že kluci a holky můžou projevat pocity stejným způsobem? Proč?

2. část - Uvědomění/nosná technika

Cílem je využít kreativních technik k tomu, aby žáci/kyně přemýšleli a diskutovali o možnostech dívek a chlapců, příp. bourali stereotypy.

1. Aktivita

Název/Aktivita	A jak to bylo dál? - Ztvárnění pokračování příběhu
Čas	2-3 vyučovací hodiny
Pomůcky	Výtvarné potřeby
Popis aktivity	Žáci/kyně budou pracovat v menších skupinkách (cca po třech). Dostanou za úkol zpracovat pomocí komiksu pokračování pohádky „O princezně v papírovém pytlíku“. Něco jako druhý díl.
Instrukce	<p>Rozdělíte se do trojic. Budete mít za úkol vymyslet pokračování - druhý díl - příběhu. Je na vás, jak ho nazvete a na jakou postavu se zaměříte. Můžete se věnovat tomu, jak dál žila princezna, princ, drak, nebo třeba úplně nová postava, o které v „prvním díle“ nebyla řeč, ale mohla mít s příběhem co dočinění.</p> <p>Ve skupinkách si rozdělíte role. Každý z vás bude mít odpovědnost za jednu část komiksu. Můžete o všem diskutovat s ostatními členy týmu, nebo je úkolovat, pokud mají zrovna volný čas. Rozhodování je ale na tom, kdo má danou část na starosti.</p> <p>Rozdělení úkolů bude následující:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tvůrce/kyně scénáře - má na starost napsat (u mladších dětí vymyslet a jinak zaznamenat) příběh a vytvořit text, který bude komiks obsahovat. • Tvůrce/kyně designu - zodpovídá za to, jak bude výtvar vyznat (leporelo, kniha, plakát...). Vymýšlí, jak bude příběh rozdělen do jednotlivých okének. Může rozhodovat o vzhledu písma a textu. • Výtvarník/ce - zodpovídá za kresby v komiksu. Vymýšlí, jak budou jednotlivé postavy a prostředí vypadat. Může úkolovat ostatní kresbami částí komiksu.
Reflexe	<p><i>Jak probíhala spolupráce?</i></p> <p><i>Jak se vám dařilo držet role? Jak jste v nich byli spokojeni?</i></p> <p><i>Co byste potřebovali, aby byla spolupráce ještě lepší?</i></p>
Poznámky	<p>Aktivita:</p> <p>Konkrétně v této aktivitě je prostor, abyste si ji upravili a zvolili takový výsledný produkt projektu, který bude nejvhodnější právě pro tu skupinu dětí, se kterou pracujete. Starší děti by možná daly přednost knize s větším množstvím psaného textu a ilustracemi, ty mladší by možná raději vytvořily leporelo, které bude zcela bez textu. Někdo by se možná výtvarně slozce raději vyhnul úplně a může se se třídou dohodnout na dramatickém ztvárnění nebo krátkém filmu či muzikálu.</p> <p>Rozdělení do skupin:</p> <p>Je třeba zvážit, zda necháme děti rozdělit samotné nebo budeme rozdělení nějak řídit. Můžete využít techniky z kapitoly Obecné zásady pro náhodné rozdělení, nebo si rozdělení připravit dopředu tak, aby byly skupinky vyvážené.</p> <p>Rizika:</p> <p>Pozor na to, aby se ztvárnění příběhu nezvrstlo směrem, který nebude respektující. Doporučujeme skupinky obejít a zjistit, co mají v plánu, příp. upozornit na to, že ztvárnění by nemělo nikoho ponižovat. Při té příležitosti můžeme žákům rovněž pomoci, pokud se nějak zadrhnou.</p>

2. Aktivita

Název/Aktivita	Výstava – prezentace výsledků
Čas	20–40 min
Pomůcky	Cokoliv, co nám pomůže upevnit výtvary, abychom je mohli vystavit. Je možné přinést nějaký předmět k reflexi, např. míček.
Popis aktivity	Jednotlivé výtvary se rozloží po třídě a žáci mají možnost si je prohlédnout a pročíst. Na konci v kruhu proberou, co je na tvorbě ostatních zaujalo.
Instrukce	Po třídě jsou rozloženy komiksy jednotlivých skupin. V klidu si je prohlédněte a pročtěte. Promyslete u toho odpověď na otázky: <ul style="list-style-type: none"> • Co vás zaujalo při prohlížení? • Kdo zpracoval příběh nějakým zajímavým způsobem, který by vás nenapadl? Nyní si sedneme do kruhu a každý odpoví na otázky, které jsme si řekli na začátku. (Mluví vždy ten, který má míček – pokud jej máte k dispozici. Lze mluvit i běžně po kolečku).
Reflexe	Co vás zaujalo při prohlížení? Kdo zpracoval příběh nějakým zajímavým způsobem, který by vás nenapadl?
Poznámky	Úpravy aktivity: <p>I tuto aktivitu je možné přizpůsobit možnostem vašim i vaší třídy. Uvedený modelový projektový den je koncipován tak, aby se pohodlně vešel do jednoho vyučovacího dne.</p> <p>Pokud jste ale ochotni investovat více času a úsilí, neváhejte uspořádat výstavu třeba pro rodiče nebo žáky a učitelky z jiných tříd.</p> <p>Další možností je poskytnout skupinkám prostor pro prezentaci svých výtvarů, kde popíší, jak zpracovali příběh. Taková činnost by ale dost možná byla vyčerpávající (především pro mladší děti) a bylo by vhodné zařadit ji až následující den.</p> <p>Tipy: Doporučujeme otázky, o kterých se bude diskutovat, napsat na tabuli, aby je měli žáci na očích, když prochází výstupy všech skupinek i při následné diskuzi.</p> <p>Rizika: Diskuze by měla být vedena pouze směrem, který určují otázky. Je třeba dbát na to, aby se neozývalo hodnocení typu: „Tyhle to mají hnusný“, „Petr neumí malovat“. To není předmětem diskuze.</p>

3. část – Reflexe

Stále se sedí v kolečku.

Promyslete, jak byste dokončili následující větu.

„Dneska jsem se o tom, jaké můžou být holky a jací kluci naučil/a...“

Postupně teď každý svou dokončenou větu řekněte.

POZN. Zde lze opět využít nějaký předmět pro toho, který má slovo, např. míček. Ale lze jít i postupně po kolečku.

Příloha- pohádka „O princezně v papírovém pytlíku“

O princezně v papírovém pytlíku

Na jednom zámku žila princezna Elizabeth. Tahle princezna měla ráda prince Ronalda, a proto plánovali svatbu. Na zámku už vrcholily přípravy na slavnost. Elizabeth s Ronaldem vymysleli a nakoupili různé dobroty pro svatební hostinu, nechali si ušít krásné šaty a těšili se na ten významný den. Jenže co se nestalo. Jednoho dne, těsně před svatbou, přiletěl k zámku drak. Chrlil oheň a všechno spálil. Shořelo všechno, co bylo nachystáno na svatební obřad, shořel i zámek, všechnen nábytek v něm. Ale co bylo horší, drak nejen všechno spálil, ale zakroužil nad spáleništěm, prosvištěl těsně nad hlavami Ronalda a Elizabeth, napřáhl po nich svoje drápy a unesl prince.

Šokovaná princezna Elizabeth viděla, že zámek i přípravy na svatbu jsou v troskách. Rozhodla se ale, že takhle to nemůže zůstat, že se musí s životem poprat a zachránit, co se dá. Ze všeho nejdřív musí zachránit prince Ronalda. Rozhlédla se okolo sebe a viděla, že shořelo všechno šatstvo i se skříněmi a že si nemá na cestu co obléct. Vítr sem ale odněkud zavál papírový sáček. Princezna se hned chopila svojí šance, udělala do něj díry pro hlavu a ruce a oblékla si ho na sebe jako šaty. V tomhle papírovém oblečku se pak vydala do světa hledat svého ženicha. Chodila křížem krážem a všude se vyptávala, jestli někdo neví, kde žije ten strašlivý drak, který unesl jejího prince. Někteří lidé se nad ní ošklíbili, protože byla tak podivně oblečená. Jiní ale byli hodní a princezně pomoc neodmítli, poradili jí, kudy se dát, a často jí ještě přidali něco dobrého k snědku nebo jí nechali u sebe přenocovat. Jednoho dne princezna skutečně dorazila k dračí sluji. Nejdřív nevěděla, jak draka přemoci, ale nakonec dostala skvělý nápad. Počká do večera, až drak usne, pak se potichoučku vplíží do sluje, odváže prince, který byl svázaný uvnitř, a utečou spolu. Drak skutečně usnul a Elizabeth se podařilo Ronalda vyvést šťastně z dračího doupěte ven. Když společně utekli, už začínalo svítat. Princezna se na Ronalda usmívala a řekla: „A teď konečně můžeme uspořádat naši svatbu.“ Jenže princ uviděl, jak je princezna směšně oblečená a jak je po tom trmácení světem špinavá a řekl jí: „Elizabeth, ty jsi ale strašně špinavá a otrhaná. To se mi vůbec nelíbí. Takovou tě za ženu nechci.“ Elizabeth nevěřila svým uším. Tohohle prince že si chtěla vzít za muže? Řekla princi: „Ronalde, ty máš sice krásné značkové oblečení, super nagelovaný účes, ale já tě taky nechci, když oblečení je to, na čem ti nejvíc záleží. Tak sbohem.“ A princezna Elizabeth si oddychla, že to má za sebou a že si takového člověka nevzala za muže. Odcházela vstříc východu slunce, zvědavá, co zajímavého a dobrodružného ji v životě ještě čeká.

Zdroj:

Originální pohádka The Paper Bag Princess od Roberta Munsche. Zde převyprávěno česky Lucií Jarkovskou, JARKOVSKÁ, Lucie. *Gender před tabulí: etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-119-0.)

TŘÍDNICKÁ HODINA

Třídnické hodiny jsou obecně velmi vhodné pro realizaci genderových témat. Je zde dostatek prostoru, pracujete se svou třídou, kterou znáte. Navíc můžete v další hodině zase navázat a pracovat systematicky.

Genderové stereotypy – modelový příklad třídnické hodiny

Téma lekce: Genderové stereotypy a práce s nimi

Věková skupina: 12–15 let

Časový rozsah: cca 90 min

Cíle lekce:

- Žáci/kyně diskutují a jsou schopni zpochybnit stereotypní představy o vzhledu, chování nebo činnostech, které jsou považovány za typické pro muže a pro ženy.
- Žáci/kyně diskutují o pocitech aktérů příběhu a o možnostech, jak se zachovat v jejich situaci.
- Žáci/kyně přehrají chování postav v krátké scéně.
- Žáci/kyně si uvědomují rizika spojená s uplatňováním stereotypů nebo předsudků o mužích a ženách na druhě.

1. část – Evokace/úvodní aktivita

Cílem je naladit skupinu na společnou práci.

Název/Aktivita	Slovní fotbal – co máme společného (Dle Kolaříka, 2013; str. 18)
Čas	10 minut
Pomůcky	–
Popis činnosti	Žáci/kyně sedí v kruhu a hrají slovní fotbal dle speciálního zadání.
Instrukce	Nyní se posadíme do kruhu a zahrajeme si Slovní fotbal trochu jinak. Jeden z vás řekne slovo, které podle něj vystihuje celou skupinu, nebo některé členy skupiny. Následující osoba v kruhu musí navázat tak, že řekne další takové slovo. Musí však dodržet pravidla slovního fotbalu, tedy že nové slovo začíná na písmeno, kterým končilo slovo předchozí. <i>Příklad:</i> <i>radosT- Tolerance- EmpatiE- EgoismuS – Spolupráce...</i>
Reflexe	Reflexe aktivity není nutná, pouze se můžeme žáků zeptat, jak se jim hra dařila/líbila.
Poznámky	Rizika – Může se stát, že někteří žáci budou chtít upoutat pozornost negativními, nebo sprostými výrazy. Doporučujeme přidat pravidlo, že se jedná o slova, která vystihují skupinu v tom smyslu, co na ní je pozitivního, příp. neutrálního.

2. část - Uvědomění/nosné technika

Cílem aktivit je diskutovat o genderových stereotypech, reflektovat zkušenost žáků/kyň, zvýšit citlivost k vnímání těchto stereotypů a jejich překonávání.

1. Aktivita

Název/Aktivita	Muži a ženy (Dle Babanové a Miškolciho, 2007; str. 104)
Čas	25 minut
Pomůcky	Fixy, balicí papír
Popis činnosti	Děti se rozdělí do menších skupin a diskutují, podle čeho poznáme muže a ženu. Svoje nápady společně zaznamenávají na balicí papír.
Instrukce	Nyní vytvoříme skupiny po 3-4 (<i>využijte jakoukoliv techniku rozdělení do skupin dle Obecných zásad</i>). Vaším úkolem ve skupině bude diskutovat, podle čeho poznáme muže a ženu. Svoje nápady zaznamenávejte na balicí papír, který dostane každá skupina. Otázka a úkol pro skupinu: <ul style="list-style-type: none"> • Podle čeho poznáme na ulici muže a ženu? • Zkuste na papír zapsat příklady typicky mužského a typicky ženského chování.
Reflexe	<i>Odkud se podle vás berou rozdíly v chování dívek a chlapců? Myslíte, že se všichni muži a všechny ženy chovají stejně? Můžou se projevy lišit třeba v různých zemích nebo v různých obdobích dějin? Uměli byste uvést nějaké příklady? Proč myslíte, že se často rozdíly mezi ženami a muži zdůrazňují? K čemu může být dobré, když nebudeme ženy a muže škatulkovat?</i>
Poznámky	Směr reflexe: Během aktivity dojdete pravděpodobně k mnoha stereotypům o mužích a ženách. V diskusi bychom ale měli dojít také k tomu, že i nestereotypní chování je poměrně časté a jedince, kteří se tak chovají, bychom neměli automaticky považovat za nenormální a divné. Takový přístup může vést k různým formám diskriminace. Pokud vás aktivita zaujala a chtěli byste jí věnovat více času, její rozšířenou verzi najdete ve výše uvedené publikaci. Zde jsme z časových důvodů popsali ve zkrácené formě. Rizika: Ve skupinkách může docházet k bouřlivým diskuzím. Doporučujeme upozornit, že právě různé názory jsou cílem aktivity a také důkazem, že každý jsme jiný a každý vnímáme mužské a ženské chování jinak. Nic není správně, ani špatně. Práce ve skupině: Pro větší efektivitu můžete ve skupině rozdělit role, či úkoly – např. Každý musí přispět alespoň 3 myšlenkami (viz Obecné zásady), příp. alespoň doporučit skupině, jak se rozhodovat v případě různých názorů – např. lze zapsat vše, i v případě, že jsou názory protichůdné, nebo řešit hlasováním.

2. Aktivita

Název/Aktivita:	Práce s příběhem o Hugovi
Čas:	45–60 min
Pomůcky	📎 Příloha – Příběh o Hugovi
Popis činnosti	Žáci si společně nebo samostatně přečtou příběh o Hugovi (viz příloha 📎). Následně se rozdělí do skupin po čtyřech až šesti dětech a budou s ním pracovat dle instrukcí.
Instrukce	Budete pracovat ve skupinách po 4-6. Nejdříve si přečtete Příběh o Hugovi. Ve skupině se zamyslete a diskutujte, co byste dělali na Hugově místě. Dohodněte, co by měl Hugo udělat, a přehrajte nám o tom krátkou scénku, která zachytí, jak se Hugo zachová a jaké budou reakce jeho okolí. Je na vás jestli se zaměříte na reakci spolužáků nebo třeba rodiny.
Reflexe	<i>Jaké důsledky by mělo Hugovo rozhodnutí v jednotlivých scénkách?</i> <i>Jaké by mělo výhody a nevýhody?</i> <i>Shodli jste se ve skupině na tom, jak postupovat?</i> <i>Proč myslíte, že Hugo nechtěl mluvit o svých skutečných zájmech?</i> <i>Proč myslíte, že se spolužáci Hugovi a Lence posmívali?</i> <i>Jak vám bylo v jednotlivých rolích, které jste hráli?</i> <i>Připomínal vám příběh o Hugovi, nebo některá scénka nějakou vaši zkušenost?</i> <i>Proč myslíte, že k takovým situacím dochází?</i> <i>Co by pomohlo, aby k nim nedocházelo?</i>
Poznámky	Tip: Doporučujeme se během diskuse u každé skupinky zastavit a krátce zjistit, co mají v plánu. Ověřte, zda každý rozumí své roli a dohlédněte, jestli jsou role citlivě rozděleny. (Např. žák, který si prošel šikanou, by možná neměl být v roli Huga, který je terčem posměchu.). Stejně tak by bylo vhodné zjistit, zda netvoří skupina příběh, který by mohl někomu ublížit, nebo který je příliš vulgární. Příběhy by měly přinášet různé perspektivy, ale ne ponižovat.

3. část - Reflexe

Nyní si společně shrneme, co jsme se dnes dozvěděli. Každý z Vás dokončí zadanou větu a já zapíšu hlavní body na tabuli/flipchart.
Dokonči, prosím, větu: **Dnes jsem si na Příběhu o Hugovi uvědomil/a, že.....**

Příloha – Příběh o Hugovi

Příběh o Hugovi

Třináctiletý Hugo žil v malém okresním městě, kam chodil taky do školy. Měl pocit, že se od svých spolužáků velmi liší. Ostatní kluci ze školy hráli fotbal, byli hlasití, sprostí a věnovali se všemu, co považovali za „klukovské.“ Hugo se snažil předstírat, že je jako oni. Měl ale pocit, že není vůbec jako oni a je s ním něco špatně. Doma ve skříni skrýval dvě panenky, kterým rád dělal účesy. Mamince potají bral líčidla a bavilo ho s nimi experimentovat. Měl pocit, že by v tom i mohl být dobrý. Ale jak? Nemůže přece nikomu přiznat, že má takové koníčky. Co by na to řekli rodiče? Nemluvě o spolužácích, pro které by se jistě stal hned terčem posměchu nebo šikany.

Jednoho dne se do města přistěhovala Lenka. Byla taky jiná než ostatní, ale na rozdíl od Huga jí to vůbec nevadilo. Hugo měl pocit, že se chová jako kluk. Chodila v umazaných kalhotách, ráda si kopala s míčem a mluvila sprostě. Kluci ji ale mezi sebe nevzali a holky už vůbec ne. Vyslechla si od spolužáků dost nadávek, ale bylo jasné, že se kvůli nim měnit nehodlá. Taková už je a kdo s tím má problém, má smůlu. Huga trochu znervózňovala, ale zároveň ji obdivoval za to, že si dělá, co chce a nenechá se rozhodit názory ostatních. Měl chuť se k ní připojit, ale zároveň měl obavy z reakce spolužáků.

Jednoho dne se odvážil a po škole se Lenky zeptal, jestli by si s ní mohl zakopat. Ukázalo se, že Lenka je milá a kamarádská holka a s Hugem si rozuměli. Hugovi kamarádi se ale o jejich kamarádství rychle dozvěděli a nenechali to jen tak. Z chlapce si utahovali, a nebáli se použít ty nejsprostší nadávky a posměšky. Hugo nevěděl jak dál. Chtěl se kamarádit s Lenkou. Měl pocit, že před ní nemusí předstírat, že je někdo jiný. Zároveň měl ale strach z reakcí spolužáků i rodičů.

Zdroj:

Michaela Zelbová s pomocí ChatGPT

Použitá a doporučená literatura pro tuto kapitolu:

Babanová, Anna a Miškolci, Jozef. 2007. *Genderově citlivá výchova: kde začít?: příručka pro vyučující základních a středních škol, vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi*. Praha: Žába na prameni, 2007. ISBN 978-80-239-8798-0.

Coufalová, Jana. 2006. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele*. Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0.

Dubec, Michal. 2007. *Třídnické hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-20-3.

Jarkovská, Lucie. 2013. *Gender před tabulí: etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-119-0.

Kolařík, Marek. 2013. *Interakční psychologický výcvik pro praxi: nové hry pro výcvikové skupiny*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4450-6.

Kratochvílová, Jana. 2006. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4142-0.

Skácelová, Lenka. 2012. *Metodika vedení třídnických hodin*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2012. ISBN 978-80-7476-006-8.

Smetáčková, Irena a Jarkovská, Lucie. 2006. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-x.

Tomková, Anna, Kašová, Jitka a Dvořáková, Markéta. 2009. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1

Valenta, Josef. 2006. *Osobnostní výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.

STŘEDNÍ

ŠKOLA

INOVACE KLASICKÉ HODINY

Inovace klasické hodiny je asi nejnáročnější, ale zároveň nejzajímavější způsob realizace. Můžete využít jakýkoliv Váš předmět a zařadit do něj témata, která se týkají demokratických kompetencí. Jak na to, jsme popsali v kapitole „2.3. Inovace klasické hodiny“. Níže najdete konkrétní příklad pro hodinu Dějepisu.

Různý výklad dějin a důležitost jeho zkoumání – modelový příklad inovace klasické hodiny

Téma lekce: Různý výklad dějin a důležitost vnímání historického poznání jako neuzavřeného a proměnlivého (obecně, pro dějiny i pro současnost)

Věková skupina: 15–19 let

Časový rozsah: 45 min (v případě delších diskuzí a návazných aktivit klidně i 90 min)

Cíle lekce:

- Žáci/kyně diskutují o variabilitě výkladu dějin.
- Žáci/kyně diskutují dopady variability výkladů dějin.
- Žáci/kyně znají a dodržují pravidla diskuze.
- Žáci/kyně zformulují důležitost diskuze (obecně, pro dějiny i pro současnost).
- Žáci/kyně zformulují důležitost vnímání historického poznání jako neuzavřeného a proměnlivého.

1. část – Evokace

Cílem této části je, že si žáci/kyně zmapují svoje prekoncepty o pravěké lidské kultuře.

Název	Muži a ženy v pravěku
Čas	15 min
Pomůcky	tabule nebo flipchart
Popis činnosti	Třída dává dohromady, jaký má obraz o tom, jak vnímá pravěkou lidskou kulturu. Jaká byla role mužů a žen v této kultuře.
Instrukce	<p>Teď se společně podíváme na pravěkou lidskou kulturu. Jak vlastně vnímáme tuto kulturu? Jak vnímáme roli muže a ženy v pravěku?</p> <p>Vytvořte si trojice. Každá trojice si připraví 3 informace o pravěké lidské kultuře:</p> <ul style="list-style-type: none">• Jedna informace se bude týkat této kultury obecně (materiálního života, duchovního života, soužití, hospodaření, umění, atp.).• Jedna informace se bude týkat role mužů.• Jedna informace se bude týkat role žen. <p>Na přípravu informací máte 7 min. Informace vymyslíte všichni dohromady. Jeden z vás bude vedoucí a rozhodne, která informace se vybere, když jich bude víc. Jeden z vás bude zapisovatel a zapíše 3 vybrané informace. Jeden z vás bude mluvčí a představí následně vaše 3 informace třídě. (7 min na práci)</p> <p>Nyní poprosím mluvčí skupiny, aby postupně představili 3 informace o pravěké lidské kultuře. Já je budu postupně zapisovat na tabuli/flipchart.</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Jaký máme jako třída obraz o pravěké lidské kultuře?</i></p> <p><i>Jak vnímáme postavení žen?</i></p> <p><i>Jak vnímáme postavení mužů?</i></p> <p><i>Na základě čeho máme takovýto obraz? Kde se vzaly tyto informace?</i></p>

Poznámky	<p>Podstata aktivity: Pro úspěch aktivity se předpokládá, že žáci/kyně mají nějaký obraz o tom, jak vypadala pravěká lidská kultura, že budou vědět něco o jejich životě, lovcích a sběračích, obživě, jeskynních malbách, soškách, nálezech, atp. Tedy jednou variantou je spoléhat na informace, které mají ze základní školy, nebo z obecného povědomí (knihy, filmy, rodina). Pokud si nejste jisti znalostmi ve třídě, můžete pro jistotu udělat následující:</p> <p>Dát skupině možnost nakouknout do nápovědy – připravit například 3 druhy nápovědy – 1 text, 1 video, 1 audio – skupina si může vybrat jeden typ nápovědy.</p> <p>Ověřit si v průběhu jiné lekce zběžně tuto znalost, abyste měli jistotu, že třída má určité povědomí, které může do aktivity vložit.</p> <p><i>POZN. V této aktivitě a lekci jde o to, že většinou naše prekoncepty o pravěké lidské kultuře vychází pouze z jedné interpretace, nebo obsahují stereotypy o mužských a ženských rolích. Např. o tom, že muži lovili a ženy se staraly o jeskyni. Podle nových poznatků, však neexistují žádné archeologické důkazy o tom, že by ženy měly nižší postavení. O tom bude další část lekce, kde se bude pracovat s textem, různými výklady a diskuzí.</i></p> <p>Čas: Pokud máte více času, můžete aktivitu prodloužit, získat více informací, či více reflektovat.</p>
-----------------	--

2. část - Uvědomění

Cílem této části je diskutovat o různém výkladu dějin a zformulovat důležitost diskuze a vnímání historického poznání jako neuzavřeného a proměnlivého.

Název	Různé výklady dějin a diskuze
Čas	25 - 30 min
Pomůcky	<ul style="list-style-type: none"> 📎 Příloha: Úryvky z textu článku „Pracovní rovnoprávnost: Cesta (za ženami) do pravěku“ 📎 Příloha: Jak vést diskuze (pro učitele/ky a průvodce/kyně)
Popis činnosti	Čtení textu, který hovoří o jiném výkladu pravěku, než naše prekoncepty. Následná diskuze dle pravidel diskuze. Reflexe zážitku.
Instrukce	<p>Nyní Vám rozdám úryvky textu s názvem „Pracovní rovnoprávnost: Cesta (za ženami) do pravěku“. Přečtěte si prosím tento text. Poznačte si prosím, alespoň 3 informace, které Vás zaujaly. Na přečtení máte 5 min. Poté budeme o textu diskutovat. <i>(čtení 5-10 min)</i></p> <p>Jaké informace Vás v textu zaujaly? Jaké informace jste si označili? Budu je opět psát na tabuli/flipchart, abychom je měli vedle sebe s informacemi, které jsme dali dohromady bez textu. <i>(zapišeme informace - 3 min)</i></p> <p>Pojďme nyní diskutovat o různých výkladech dějin: <i>(15 min)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Co si myslíte o textu, který jste si přečetli? • Jak se informace v textu liší od těch, co jsme si napsali na tabuli/flipchart jako první? • Proč si myslíte, že to tak je? • Jak určit, které informace jsou relevantnější? • Ke které interpretaci pravěku se přikláníte a proč? • Ke které interpretaci role muže a ženy se přikláníte a proč? • Čím to je, že mohou být interpretace dějin odlišné? • Jak si vykládáte fakt, že existují různé výklady dějin? • Jaké mohou mít různé výklady dějin dopad? • Proč je důležité dějiny stále zkoumat? • Proč je důležité přehodnocovat výklady dějin? • Proč je důležité o výkladech diskutovat? • Co považujete za důležité vzhledem k různým výkladům dějin? <p><i>(POZN: Otázky si můžete jakkoliv přizpůsobit. Některé vystanou také z průběhu diskuze, je důležité navazovat na to, co se v diskuzi děje. V příloze najdete text k tomu Jak vést kvalitní diskuze, včetně Pravidel diskuze. Pokud je to potřeba, připomeňte je třídě ještě před diskuzí)</i></p>

<p>Otázky k reflexi</p>	<p><i>Co považujete za důležité vzhledem k různým výkladům dějin? (Tuto otázku lze využít do diskuze i do reflexe, nebo jako oslí můstek ke shrnující reflexi.)</i></p> <p><i>Co si z této aktivity odnášíte?</i></p> <p><i>Co jste si uvědomili? Jak to souvisí s výkladem dějin a jeho přezkoumáváním?</i></p> <p><i>Jaké obecné ponaučení si můžeme z dnešní hodiny odnést?</i></p>
<p>Poznámky</p>	<p>K vedení diskuze:</p> <p>Cílem diskuze a reflexe NENÍ určit, která interpretace je pravdivá. Na to je třeba dát si pozor a žáky/ně na toto upozorňovat. Je v pořádku říci svůj názor, není ale možné nárokovat si jej jako pravdu.</p> <p>Diskuzi i reflexi je třeba směřovat k cílům lekce:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vést žáky/ně ke kritickému myšlení. • Uvědomění, že existují různé výklady. • Zformulování toho, jak různé výklady mohou vznikat, jaký vliv mají tyto výklady na nás. • Zformulování toho, proč je důležité dějiny a jejich interpretace neustále zkoumat a přehodnocovat. • Uvědomění a zformulování, proč je důležitá diskuze, atp. <p>Role pedagoga je zde velmi důležitá. Vaším úkolem je diskuzi a reflexi facilitovat tak, aby se dodržovala pravidla a směr diskuze. Více informací k vedení diskuzí najdete v Příloze – Jak vést diskuzi.</p> <p>K délce lekce:</p> <p>Lekce je připravena na úplné minimum času, tj. na 45 min, které má běžně pedagog k dispozici. Pokud je to možné, doporučujeme lekci prodloužit minimálně na dvě vyučovací hodiny. Můžete se pak více věnovat pravidlům diskuze, prodloužit diskuzi a dojít tak k detailnějším závěrům, které vyžadují cíle lekce. Nebo lze diskuzi rozšířit o další rozměr – např. Jaký mají různé interpretace dopad na současnost. Jaké další příklady interpretací, které měli zásadní vliv na chápání některých událostí, najdete? Jaký vliv na interpretaci mají okolnosti – geografie, národnost, kultura, atp.?</p> <p>Rizika:</p> <p>U diskuze s velkou skupinou vždy hrozí, že se nezapojí všichni. Doporučujeme tedy ohlídat, aby se zapojilo co nejvíce osob. Může například mluvit ten, komu se hodí míček, aby nemusel/a vyučující vyvolávat.</p> <p>Další možnosti:</p> <p>Čtení můžete obohatit tím, že uděláte skupiny a každá skupina bude číst jen určitou část textu. Následně se skupiny navzájem seznámí s obsahem textu. Obdobně lze čtení zadat i do trojice.</p> <p>Návaznost:</p> <p>Lekce otevírá celou řadu témat, na kterých je možné s/e žáky/němi dále pracovat. Můžete například doporučit kolegovi, který vyučuje Základy společenských věd, aby navázal na lekci hodinou o kognitivních zkresleních nebo o stereotypch.</p> <p>V dějepise můžete dále pokračovat lekcí o zneužití výkladu dějin, propagandě, atp.</p>

3. část - Reflexe

Cílem této části je, upevnit a zvědomit si nová zjištění a zážitky/dosažené cíle lekce. Přenést je do reality žáků/kyň a budoucího fungování, tj. zobecnit je.

Technika reflexe: „Propustka“

Instrukce pro žáky:

- Vezměte si kus papíru a odpovězte na následující tři otázky:
- Jak jinak/nově teď budu přistupovat k výkladu dějin a historické realitě?
- Jak budu přistupovat k informacím obecně?
- Co nového jsem se dozvěděl/a, co bych si chtěl/a zapamatovat?

Na závěr hodiny mi, prosím, odpovědi odevzdejte.

Příloha: Úryvky z textu článku „Pracovní rovnoprávnost: Cesta (za ženami) do pravěku“

Kulturně-politická diskuze na téma rovnoprávnosti mužů a žen se v průběhu posledních desetiletí začala čím dál častěji obracet do historie a hledat v ní argumenty. Minulost píše téměř výhradně muži, alespoň tomu tak dlouho bylo, a tak jsou historické zdroje odrazem mužského pohledu na věc a zabývají se převážně činy a životy mužů. **Studium historie tak může vzbuzovat dojem, že velkých úspěchů dosahovali pouze „muži-velikáni“, protože ti jediní oplývali geniální kreativitou, invencí, politickou odvahou a bojovností.** Válečná historie v podobě, v jaké se dosud vyučovala ve školách (tedy zaměřená především na mužské hrdinské postavy), nyní ustupuje do pozadí. Dnes víme víc o tom, jak funguje **kognitivní zkreslení** i jak důležitá je historie i její hrdinové a hrdinky pro utváření dětské představivosti a pro volbu životní kariéry.

Takový pravěk má například obrovský vliv na to, jak se utvářely genderové modely na pracovišti, vždyť kdo by neslyšel o tom, že muži jsou od přírody lovci a ženy sběračky. Ačkoliv archeologické nálezy v tomto ohledu dávaly možnost vícero způsobům interpretace. Muži, kteří stáli za vznikem této disciplíny v 19. století, jednoduše využili pravěké nálezy k tomu, aby potvrdili rozdělení genderových rolí ve své vlastní éře. Podařilo se jim rozšířit přesvědčení, že rozdělení povinností tímto způsobem je „přirozené“, protože se datuje až do paleolitu. **Pravda je ovšem taková, že genderové stereotypy, které odkazují na pravěké uspořádání, jsou pravděpodobně do velké míry založeny na falešných informacích. Neustálým opakováním těchto myšlenek se však jen přizívuje půda pro nerovné zacházení s muži a ženami na pracovišti.**

„Pravěké ženy netrávily veškerý čas zametáním jeskyně, hlídáním dětí a čekáním na to, až se muži vrátí z lovu, to vážně ne. Je scestné se domnívat, že jejich role se omezovala pouze na péči o domácnost. Také lovily pravěká zvířata, vyráběly nástroje a ozdoby, stavěly pravěké příbytky a zabývaly se různými formami symbolického vyjadřování. Neexistuje žádný archeologický důkaz o tom, že by se ženy v pravěké společnosti neúčastnily nějakých činností nebo že by byly považovány za méněcenné a podřadné ve srovnání s muži,“ vysvětluje Marylène Patou-Mathisová, ředitelka výzkumu ve francouzském národním výzkumném centru (CNRS), ve své nové knize *L'homme préhistorique est aussi une femme: une histoire de l'invisibilité des femmes* (V pravěké společnosti byly i ženy: historie neviditelnosti žen, 2020).

Pravěké ženy, jak je neznáte

Klišé, která máme zafixovaná v souvislosti se životem pravěkých mužů a žen, mají tuhý kořínek. Ale nezakládají se na vědeckých faktech. **Některé pravěké nálezy byly totiž v 19. století a začátkem toho 20. vykládány (zkresleným) prizmatem doby.** Archeologii a pravěké historii se dnes věnují vědci různého původu a pohlaví, a proto přicházejí i s novými pohledy na věc. Přičtete k tomu i nové postupy a technologie (např. DNA analýzu koster) a najednou vyplouvá na povrch skutečnost, že pravěké ženy si zaslouží daleko větší pozornost, než jaká jim byla dopřávána v minulosti!

...

„Neexistuje jediný archeologický důkaz o tom, kdo a v jakém poměru trávil čas lovem.“ Například byly zjištěny léze na kostech pravěkých žen, které by mohly dokazovat opakovanou účast na lovech zvířat (například léze na loketních kostech mohou být pozůstatky házení oštěpem). **„Vzhledem k těmto zjištěním nelze vyloučit, že v některých evropských paleolitických společenstvích se ženy účastnily všech fází lovu: stopování, plánování i samotného lovu.“**

...

U více než poloviny veškerých nalezených pravěkých koster není možné určit pohlaví dané osoby. Na základě analýzy jaderné DNA a pokročilých vědeckých metod se v posledních letech zjistilo, že některé kostry, zprvu považované za mužské, jsou ve skutečnosti ženské! Analýza prokázala, že tyto ženy byly svalnaté, atletické, houževnaté a zjevně vykonávaly i těžké fyzické práce. Byly to *„neúnavné chodkyně, svalnaté a zručné“*. Byly přece součástí kočovných národů a podnikaly dlouhé cesty během každoročních přesunů.

...

V povědomí veřejnosti panuje zažitá představa o tom, že pravěcí umělci byli převážně muži (protože ženy stály v jeskyni „u plotny“). **„Téměř sto padesát let převládal názor, že pravěká díla byla vytvořena muži.“ Přitom ale neexistuje jediný důkaz o tom, že pravěké umění nebylo dílem žen! Vedle jeskynních maleb bylo navíc nalezeno několik otisků dlaní, které byly označeny za ženské. Tyto otisky mohly být jakousi formou podpisu.**

...

Zdroj:

Vitaud, L. (22. 11 2021). *Pracovní rovnoprávnost: Cesta (za ženami) do pravěku*. Načteno z Welcome to the Jungle: <https://www.welcome-tothejungle.com/cs/articles/pracovni-rovnoprapnost-cesta-za-zenami-do-praveku>

Příloha: Jak vést diskuze (pro učitele/průvodce)

Diskuze, možnost pobavit se o tématu, bývá často to nejcennější na různých rozvojových programech. Aby byla využita na maximum, je však třeba dodržovat některé zásady a pravidla a diskuzi dobře facilitovat. Aby diskuze vedla k hlubšímu přemýšlení, k prozkoumávání tématu a posunu účastníků a účastnic, měla by mít určité kvality.

Cíle a kvality diskuze

Stephan Brookfield v knize Teaching for Critical Thinking pojmenovává tyto cíle diskuze:

- Rozvinout kritické a informované porozumění tématu.
- Podpořit sebekritiku, sebereflexi.
- Učit se oceňovat jiné pohledy.
- Pomoci lidem k informovanému rozhodování.

Je užitečné rozlišovat debatu a diskuzi.

- **Debata: Spor, v němž argumentujeme pro svůj postoj s cílem přesvědčit druhé o jeho správnosti.** Předpokladem debaty je mít vyjasněné vlastní stanovisko. Převládá obhajoba svého stanoviska.
- **Diskuze: zaměřené zkoumání společného zájmu bez předem stanoveného závěru.** Mohu a nemusím mít vyjasněné své stanovisko. Převládá prozkoumávání vlastních i jiných perspektiv.

V obou případech jde o vhodné vyvažování přesvědčování argumenty a zpochybňování a prozkoumávání pojmenovaných postojů (vlastních i cizích). V obou případech je základem postoj, který k diskuzi či debatě zaujímáme. Cílem je vylepšení stanoviska, a to jak vlastního, tak druhých. Obvyklou lidskou chybou je sledovat pouze cíl vylepšení (vyvrácení) stanoviska druhých. **Korekce vlastního stanoviska během pečlivé diskuze není vyjádřením slabosti, ale naopak ctností a vyjádřením kompetentnosti.**

Kvality diskuze z hlediska procesu:

- Rovnocenný prostor pro všechny – každý člen přispívá.
- Prostor pro přemýšlení – ticho je v pořádku, je to součást kritického myšlení.
- Aktivní naslouchání – skupina dovednost považuje za důležitou a ovládá ji.
- Propojování příspěvků – hledání podobností a rozdílů mezi sděleními, propojování souvislostí.
- Zkoumání přínosu příspěvků – zkoumat relevanci nových myšlenek, dávat pozor na lži či dezinformace.

Kvality diskuze z hlediska obsahu¹⁰:

- Odhalování a prověřování předpokladů/konstruků - diskutující identifikují a prověřují myšlenkové předpoklady – své vlastní, ostatních účastníků diskuze, učitele, textu.
- Zobecnění - když se v diskuzi objeví tvrzení zobecňující zkušenost jednotlivce, skupina se zaměří na hledání důkazů pro takové zobecnění.
- Záznam linie - skupina sleduje a zachycuje, jakým způsobem došli k závěrům, se kterými část z nich souhlasí.
- Co nejvíce pohledů na téma - skupina se neustále snaží přicházet s co nejvíce možnými pohledy na dané téma, přičemž každý má prostor se vyjádřit.
- Pozor na předčasný konsensus – skupina si dává pozor na tzv. syndrom skupinového myšlení (způsob myšlení, který vede k zachování shody ve skupině) a jsou pozorní k jakýmkoliv předčasným závěrům.

Efektivitě diskuze pomáhají pravidla diskuze. Kvalitu diskuze má moc ovlivnit facilitátor/ka- Tuto obtížnou roli mohou usnadnit konkrétní metody, postupem času také zodpovědnost účastníků a účastnic diskuze.

¹⁰ Tato část je poměrně náročná na kvalitu diskuze. Je zde uvedena hlavně pro úplnost informací. Pro takto kvalitní diskuzi by musel být k dispozici mnohem delší čas. Pokud tento čas máte, využijte lekci jako dvouhodinovou a proveďte diskuzi hlubší, kde můžete dodržet i výše uvedené kvality diskuze z hlediska obsahu. V dané připravené lekci v takto krátkém čase však nemůžeme na splnění všech bodů aspirovat.

Pravidla diskuze

Abychom udrželi kontrolu nad diskuzí, je užitečné požádat skupinu o dodržování základních pravidel. Pokud je to možné, stanoví si pravidla skupina sama. Skupina je pak schopná směřovat a regulovat svůj vlastní proces učení. Podoba pravidel je dána věkem účastníků a účastnic a mírou toho, jak moc chcete na diskuzích dlouhodobě pracovat. Pomáhá mít pravidla během programu na očích a pravidelně si poskytovat zpětnou vazbu k jejich dodržování či porušování. Můžete pravidla postupně propracovávat, na začátku je ale dobré zvolit si jich spíše méně.

Příklad pravidel:

- **Hovořit smí vždy jen jedna osoba – bez přerušování ostatních.**
- **Naslouchám druhým a respektuji jejich pohled.**
- **Rozporuji názory, ne osoby, které je vyjadřují (např. Tento názor je pro mne nepřijatelný, protože... × Jsi pro mne nepřijatelný, když si myslíš toto).**
- **Když nesouhlasím, vysvětlím proč.**
- **Používám vhodné vyjadřování – respektuji druhé, žádné rasistické ani sexistické poznámky.**
- **V mluvení se střídáme.**

Role facilitátora/ky diskuze

Facilitátor/ka hlídá proces a směřování diskuze, dbá na kvalitu diskuze. Cílem by mělo být posunutí stavu diskuze o daném tématu na vyšší úroveň. Facilitátor/ka si na základě znalosti účastníků a jejich pozic představí, kam by se asi diskuze mohla ubírat, kde by mohly nastat problémy a jak by na ně mohl/a reagovat.

Základní činnosti facilitátora/ky:

- **Udržuje logickou linku.** Upozorňuje na to, o co v diskuzi jde, vrací diskuzi od odboček zpět k hlavní logické struktuře otázkami typu *Jak to souvisí s...? Vraťme se k otázce, zda...* Sleduje a vyjasňuje, v jakých věcech panuje shoda a v jakých nikoliv. Velmi užitečné může být pokládat si tyto otázky: *Jaký je nyní ten nejdůležitější bod sporu? Vyjasněním jakého bodu se diskuze nyní může nejspíše posunout někam dál?*
- Skrze otázky **posunuje diskuzi příslušným směrem** (nemusí násilně, stačí vytrvale).
- **Orientuje** účastníky a účastnice, kde v diskuzi jsou a kudy se dát dál.
- Upozorňuje na **pravidla diskuze**, jsou-li porušena.
- Udržuje kooperaci a pomáhá kvalitám diskuze.
- Provazuje příspěvky, sleduje, kdo komu na co dluží odpověď.
- **Vyjasňuje a doptává se:** *Chápu to správně, že tvůj hlavní argument...? Ještě prosím o objasnění, co si mám představit pod pojmem...?*
- **Otvírá prostor hlasům, které nezazněly:** *Vidí to někdo jinak?*
- **Shrnuje a uzavírá.** Měl/a by zúčastněným předat zjištění a náhled, že skutečně došlo k posunu – shrne existující stanoviska, ozřejmuje, na co se soustředit příště, co si kdo musí promyslet, jaké údaje by bylo užitečné zjistit a v čem naopak panuje shoda.

Některé diskuzní zásahy můžeme sdílet i se skupinou, pokud je vyspělá a máme na to prostor. Zde: <https://lidevpohybu.eu/metodika/program-jak-to-zvladnout/jak-vest-diskuse/> (na konci článku) najdete cvičení na diskuzní zásahy, které mohou provádět samotní účastníci (Např. Vytvoř prostor pro někoho, kdo ještě nemluvil, Neverbálně vyjadřuj zájem, o to, co říká druhý, atp.). Kvalita diskuze ve skupině se tréninkem zvyšuje a facilitátor má pak čím dál menší roli.

Zdroj:

NaZemi & Junák - český skaut. (2023). *Jak vést diskuze*. Načteno z Lidé v pohybu: <https://lidevpohybu.eu/metodika/program-jak-to-zvladnout/jak-vest-diskuse/>

TŘÍDNICKÁ HODINA

Třídnické hodiny jsou vhodným nástrojem pro rozvoj demokratické kultury i pro střední školy. Můžete zde komplexněji pracovat se svojí třídou. Níže si prohlédněte příklad takové lekce.

Důležitost mužského a ženského principu – modelový příklad třídnické hodiny

Téma lekce: Důležitost mužského a ženského principu, přítomnost obou a jejich rovnováha.

Věková skupina: 15–19 let

Časový rozsah: 70–90 min

Cíle lekce:

- Žáci/kyně umí vysvětlit svými slovy mužský a ženský princip a stručně popsat jejich vlastnosti.
- Žáci/kyně poznají sami/y sebe z hlediska rozložení mužského a ženského principu.
- Žáci/kyně zformulují argumenty pro důležitost obou principů.
- Žáci/kyně diskutují o rozložení a rovnováze mužského a ženského principu.
- Žáci/kyně diskutují o genderových stereotypch spojených s pohlavím.
- Žáci/kyně umí zdůvodnit, v čem má různé rozdělení principů napříč pohlavími svojí hodnotu.

1. část – Evokace/naladění

Cílem této části je, že se žáci/kyně naladí na diskuzi ohledně mužského a ženského principu. Lekci je vhodné zahájit seznámením žáků/kyň s tématem lekce a pak teprve přejít k aktivitě.

Název	Krátké scénky
Čas	Varianta A: 25–30 min Varianta B: 35–40 min
Pomůcky	 Příloha – krátké scénky
Popis činnosti	Žáci čtou a sehrají rozdané scénky. Varianta A: Učitel rozdá před každou scénkou role a vybraní žáci scénku přečtou s danými emocemi v hlase. Postupně se takto přečtou všechny scénky. Varianta B: Učitel udělá skupinky, do každé skupinky dá nějakou scénku a skupinka tuto scénku musí sehrát. Postupně každá skupina přehrává scénku, až se přehrají všechny. Aktivita se následně reflektuje jako diskuze v celé třídě (viz řádek Reflexe).

Instrukce	<p>Varianta A:</p> <p>Nyní všem rozdám papír, kde najdete krátké scénky. Postupně si tyto scénky spolu přečteme. První scénka je Sport. Ty budeš Tomáš, ty Alice a ty Katka. Prosím přečtěte nyní vybranou scénku (<i>čtení scénky</i>). Děkuji. Teď přejdeme ke scénce Umění... (<i>analogicky u všech scének</i>)</p> <p><i>POZN: Ideální je, pokud se žáci ke čtení přihlásí sami. Pokud se nepřihlásí, tak je vybereme.</i></p> <p>Varianta B:</p> <p>Rozdělte se, prosím do skupin po 4-5. Do každé skupinky nyní přidělím jednu scénku. Prosím, domluvte si ve skupině role a scénku nám přehrajte. Pokud je více osob, než je ve scénce rolí, může se někdo ujmout role režiséra, pozorovatele, atp.</p> <p><i>Na přípravu máte 5 min.</i></p> <p>Prosím nyní skupinku, která má Sport, aby nám scénku sehrála. Prosím skupinku, ... (<i>takto si vyžádáme všechny skupiny</i>).</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Jaké to pro Vás bylo?</i></p> <p><i>Jak jste se ve scénkách cítili?</i></p> <p><i>Co mají scénky společného?</i></p> <p><i>Co jste si na scénkách uvědomili?</i></p> <p><i>Jaká je Vaše zkušenost? Máte nějakou podobnou?</i></p> <p><i>Proč si myslíte, že k takovým situacím dochází?</i></p>
Poznámky	<p>Zapojení žáků:</p> <p>Některé scénky vyžadují 3 osoby a některé 4 osoby. V případě, že je ve skupince více lidí, než je rolí, doporučujeme přidat role tak, aby se každý zapojil. Může být například režisér, nebo pozorovatel. Zapojení do scének je dobrovolné. Není vhodné nutit žáky, aby scénku sehrávali, pokud se stydí.</p> <p>Reflexe:</p> <p>Nutnou podmínkou této aktivity je reflexe. Scénky mají podnítit diskuzi. Proto, prosím dbejte na to, aby Vám na diskuzi zbyl čas. V diskuzi je třeba dbát na vzájemný respekt. Reflexe by měla být vedena směrem k diskuzi na téma – co mají scénky společného, co nám ukazují, jak se toto promítá do našeho života. Cílem aktivity není rozhodovat, co je správné a špatné, ale diskutovat o tom, jak se propisuje toto myšlení do našich životů, jak se cítíme, pokud se nám něco takového děje a jak by se o tom dalo uvažovat jinak.</p> <p>Čas:</p> <p>Pokud nemáte tolik času, je možné aktivitu zkrátit tak, že si vyberete jen některé scénky. Doporučuji alespoň dvě a to jednu, kde je stereotypní uvažování vůči dívkám a jednu, kde vůči chlapcům, ať je to vyvážené. Scénky můžete buď sami přečíst, nebo je nechat přečíst žáky jako ve Variantě A. Diskuze bude stejně kvalitní i po dvou scénkách.</p> <p>Pokud máte k dispozici třeba jen jednu vyučovací hodinu, je možné aplikovat pouze tuto aktivitu s řádnou reflexí a zakončením. A další navazující aktivity zase až v dalších hodinách.</p> <p>Rizika:</p> <p>Zvažte využití scének. Pokud se nějaká přímo týká Vaší třídy, je třeba promyslet, jestli ji zařadit. Na jednu stranu může přinést určité vyřešení situace, ale na druhou může znovu rozdmýchat emoce, zvláště u té osoby, která je ve scénce nahlížena stereotypně. Je třeba být připraven na to, že mohou přijít poznámky ke scénkám ve stylu „To je přece o Honzovi“ – tj. poukázání na konkrétní osobu. Tomu je třeba citlivě zamezit. Např. „Scénky nejsou o nikom konkrétním, jsou to příklady, které vymyslela umělá inteligence jako příklady stereotypního uvažování. Dnes budeme mluvit právě třeba o tom, jak se takovému chování vyhnout a jak uvažovat jinak.“</p>

2. část - Uvědomění/nosné techniky

Cílem této části je diskutovat s žáky/němi o myšlence, že každý v sobě má mužský i ženský princip, že jsou oba stejně důležité a že je v pořádku, že každý má úplně jiné rozložení. To z nás dělá jedinečné osoby, které mají jedinečné dovednosti.

1. Aktivita

Název	Mužský a ženský princip
Čas	15–20 min
Pomůcky	<p>📎 Příloha – Vlastnosti mužského a ženského principu – papírky a řešení</p> <p>📎 Příloha – Pracovní list – Mužský a ženský princip – pro žáky</p>
Popis činnosti	Žáci ve skupinách spolupracují, diskutují a rozdělují vlastnosti mezi mužský a ženský princip na daném pracovním listě.
Instrukce	<p>Vytvořte prosím skupiny po 5. (POZN: Žáky můžete rozdělit pomocí některé z technik v kapitole „Obecné zásady“. Velikost skupin je na Vás, nezapomeňte však na přidělení rolí či úkolů ve skupině).</p> <p>Do každé skupiny dostanete Pracovní list a nastříhané papírky, na kterých najdete vlastnosti mužského a ženského principu. Spolupracujte ve skupince, diskutujte a společnými silami rozdělte vlastnosti na papírcích mezi mužský a ženský princip a vyplňte tak jednotlivými lístečky tabulku v pracovním listě.</p> <p><i>Na práci máte 10 min.</i></p> <p>Pak si společně řekneme, kam jste jednotlivé vlastnosti zařadili a proč.</p>
Otázky k reflexi	<p><i>Jak se dařilo rozdělování? Proč se dařilo? Proč se nedařilo?</i></p> <p><i>Co si o rozdělení myslíte?</i></p>
Poznámky	<p>Práce ve skupině:</p> <p>Při práci ve skupině je dobré dohlédnout na to, aby všichni pracovali. Můžete rozdělit role ve skupině – vedoucí, správce pracovního listu, rozhodčí pro mužský princip, rozhodčí pro ženský princip, mluvčí. Nejen, že se takto zapojí všichni, ale bude také zajištěno, aby se dohodli. Pokud je příliš dlouhá diskuze, kam papírek zařadit, rozhodne rozhodčí daného principu společně s vedoucím. Vedoucí řídí práci skupiny, správce dává papírky na pracovní list a mluvčí, kromě zapojení do diskuze, sleduje práci a prezentuje následně výsledek.</p> <p>Pokud nechcete rozdělovat role, můžete zadat pravidlo, že každý přidělí alespoň 2 papírky.</p> <p>Abyste přešli hádkám a zdoluhavé práci, upozorněte žáky na to, že mají omezený čas a že by měli mít připravenou metodu na rychlé rozhodnutí, pokud se diskuze zasekne, např. hlasování.</p> <p>Reflexe:</p> <p>U této aktivity není nutná až tak dlouhá reflexe. Hlavní reflexe přijde až s další aktivitou. Zde tedy můžete pouze probrat, jak to šlo, proč se to přiřadilo takto, atp. Klidně velmi stručně. Je však důležité zmínit, že neexistuje jedno správné řešení. Jde hlavně o podklad k další diskuzi.</p> <p>Řešení:</p> <p>Je možné, že má každá skupina jiné řešení. To je v pořádku. Dle teorie je to sice takto, ale jde pouze o nějaký jeden přístup k těmto principům. V jiných přístupech to může být jinak. V aktivitě jde hlavně o to, jak jednotlivé aktivity vnímáme a proč je do dané kategorie řadíme, tedy o podněcení diskuze pro další aktivitu.</p>

2. Aktivita

Název	Já a můj mužský a ženský princip
Čas	20–25 min
Pomůcky	<p>📎 Příloha - Vlastnosti mužského a ženského principu – papírky a řešení (<i>v této části jsou potřeba vlastnosti na papírku pro každého. Pokud je nechcete tisknout, můžete je promítnout a žáci si mohou vlastnosti do svojí tabulky pouze vepsat</i>)</p> <p>📎 Příloha – pracovní list – Já a můj mužský a ženský princip</p>
Popis činnosti	Každý/á žák/yně nejprve pracuje samostatně na pracovním listě „Já a můj mužský a ženský princip“. Následně diskutují ve skupině a poté v celé třídě.
Instrukce	<p>Nyní každý obdržíte pracovní list „Já a můj mužský a ženský princip“ a také papírky vlastností z předchozí aktivity (<i>V případě, že je nebudeme tisknout, upozorníme žáky, že mají vlastnosti promítnuté</i>).</p> <p>Přidělte nyní vlastnosti sami sobě, co o Vás nejvíc vypovídá. Nedbejte na mužský a ženský princip, ale na to, co je vám nejbližší.</p> <p><i>Na práci máte 7 min.</i></p> <p>Nyní se sejděte do skupin po 5 (příp. do dvojic) a ukažte si vzájemně svoje pracovní listy. Jak máte složený mužský a ženský princip? Čeho máte více, čeho méně?</p> <p><i>Na diskuzi máte 10 min.</i></p> <p>Poté budeme diskutovat v rámci celé třídy.</p>
Otázky k reflexi	<p>Reflexe v celé třídě:</p> <p><i>Co byste nyní řekli o mužském a ženském principu?</i></p> <p><i>Jak se vztahuje k pohlaví?</i></p> <p><i>Co jste se o sobě dozvěděli?</i></p> <p><i>Proč je teoretické rozdělení jiné než to praktické, které se týká vás konkrétně? O čem to vypovídá?</i></p> <p><i>Jak můžeme tyto znalosti využít v praxi?</i></p> <p><i>Co to znamená pro jednotlivá pohlaví? Co to znamená pro vás?</i></p> <p><i>V čem tkví fungování mužského a ženského principu?</i></p>
Poznámky	<p>Návaznost a smysl aktivity:</p> <p>Aktivitu 1 i 2 doporučujeme vždy dělat současně. Cílem je totiž poukázat na to, že mužský a ženský princip je sice teoreticky nějak rozdělen, ale prakticky se nachází v každém z nás vždy oba principy pospolu. V lidech, v institucích i ve světě, vždy působí oba principy. V každém z nás je zastoupení principů různé, někdo má více mužského a někdo ženského a nemusí to nutně záviset na pohlaví. Jde hlavně o to poznat toto rozložení, využívat své silné stránky a hledat rovnováhu.</p> <p>Čas:</p> <p>Pokud nemáte tolik času, můžete vynechat diskuzi ve skupině/ve dvojicích a přejít rovnou k diskuzi v rámci celé třídy.</p> <p>Pravidla:</p> <p>Vyučující dbá na vzájemný respekt mezi žáky. Cílem lekce je porozumění tomu, že jakékoliv složení, tj. jakýkoliv poměr mužského a ženského principu je v pořádku. Tedy i více ženského principu u mužů a více mužského u žen. Vše má svoje výhody i nevýhody. Každý jsme jiný a to je právě na tom zajímavé a cenné.</p> <p>Sdílení:</p> <p>Žáky nenutíme ke sdílení jejich pracovního listu „Já a mužský a ženský princip“. Sdílení je dobrovolné.</p> <p>Reflexe:</p> <p>Otázky v řádku Reflexe si můžete upravit dle libosti. Cílem reflexe je diskutovat myšlenku, že každý v sobě máme mužský i ženský princip, že jsou oba stejně důležité a že je v pořádku, že každý máme úplně jiné rozložení. To z nás dělá jedinečné osoby, které mají jedinečné dovednosti.</p>

3. část - Reflexe

Cílem této části je reflektovat to, co se dělo v lekci. Co se žáci/kyně dozvěděli, co zažili a co si odnáší.

1. možnost

Rozdáme lepící papírky.

Instrukce: Každý na papírek dokončete větu: Mužský a ženský princip jsou oba důležité, protože...

Každý svůj papírek přečte a poté ho nalepí na flipchart.

(Někomu se může otázka zdát příliš návodná, proto nabízíme i druhou možnost reflexe – obecnější)

2. možnost

Rozdáme lepící papírky.

Instrukce: Každý na papírek zodpovězte otázku: Co důležitého o mužských a ženských principech si dnes odnášíte?

Každý svůj papírek přečte a poté ho nalepí na flipchart.

(Pokud nechcete využívat papírky, je možné žáky pouze vyzvat, aby ústně odpověděli na otázku, nebo myšlenku zapsat rovnou na flipchart)

Příloha – Krátké scénky

Sport

Postavy: Tomáš (chlapec), Alice (dívka), Katka (dívka)

Tomáš: (sarkasticky) Alice, co tady děláš? Tohle je fotbalové hřiště, ne tančírna.

Alice: (zamračeně) Já taky ráda hraju fotbal, nejen tančím.

Katka: (podporující) Je to pravda! Víím, že Alice je skvělá hráčka.

Umění

Postavy: Jiří (chlapec), Petra (dívka), Lukáš (chlapec), Filip (chlapec)

Jiří: (posměšně) Lukáši ty prej chodíš na keramiku? To je teda pěkně trapný.

Petra: (sarkasticky) Haha, to jako fakt a co tam děláte? Vázičky?

Lukáš: (trochu vztekle) Děláme tam všechno možný, nevím, co vám na tom vadí.

Filip: (smířlivě) Nechte toho. Viděl jsem, co Lukáš dělá a je to fakt hezký. I chlapi přece dělají umění.

Móda

Postavy: Alex (chlapec), Emily (dívka), Michael (chlapec), Sára (dívka)

(Alex přijde do třídy s novou stylovou košilí a trendy oblečením.)

Emily: (překvapeně) Vau, Alexi, ta košile je úžasná! Skvělý výběr!

Michael: (sarkasticky) Ale no tak, Alexi, vážně se zajímáš o módu? To je přece holčičí záležitost!

Sára: (přidává se k Michaelovi) Jo, pro kluky je móda jen zbytečná záležitost.

Alex: (smutně) Nechte mě.

Emily: Nechte toho! Proč by móda nemohla být i pro kluky? Každý máme přece jiné zájmy.

Oblečení

Postavy: Pavel (chlapec), Ella (dívka), Josef (chlapec)

Pavel: (pohrdavě) Co to máš na sobě? Myslel jsem, že jsi holka, ale vypadáš spíš jako kluk.

Ella: (uraženě) Co? Mám normální oblečení, který se mi líbí.

Josef: (podpůrně) A mě to přijde super. Hlavně nos, co se líbí tobě Ello.

Volba budoucí kariéry

Postavy: Martin (chlapec), Jáchym (chlapec), Laura (dívka), Romana (dívka)

Martin: (překvapeně) Ty chceš studovat IT? Vždyť to není nic pro holky.

Laura: (nejistě) No... chci. Baví mě to.

Romana: (pohrdavě) Ale tak to, že tě to baví, ještě neznamená, že ti to půjde, ne?

Jáchym: (podpůrně) Nechte toho. Moje mamka IT dělá a je v tom fakt dobrá.

Emoce

Postavy: Štěpánka (dívka), Kuba (chlapec), Honza (chlapec), Lenka: (dívka)

(Honzovi se nepovede zkoušení, sedne si do lavice a pláče)

Štěpánka (podpůrně): Ale snad bys kvůli tomu nebrečel, to si opravíš.

Kuba: (posměšně) Prosim tě nebul, co to má bejt. Vzchop se.

Honza: (otráveně) Nechte mě všichni na pokoji.

Lenka: (podpůrně) Honzi, vždyť se vybreč. Chápu, že tě to mrzí.

Zdroj: Vytvořila Michaela Jeřábková s pomocí ChatGPT

Příloha – Vlastnosti mužského a ženského principu – papírky a řešení

Papírky k nastříhání

Logické myšlení	Emoční inteligence
Přímočarost	Empatie
Racionalita	Intuice
Důraz na hierarchii	Důraz na vztahy
Dodržování pravidel a předpisů	Kreativita, jež se vymyká pravidlům
Soutěžení	Spolupráce
Binární myšlení – princip buď a nebo, ano x ne	Rozbíhavé myšlení – jak i tak i, více možností
Zaměření na cíl	Zaměření na proces a zapojení všech

Řešení (pro učitele)

Mužský princip	Ženský princip
Logické myšlení	Emoční inteligence
Přímočarost	Empatie
Racionalita	Intuice
Důraz na hierarchii	Důraz na vztahy
Dodržování pravidel a předpisů	Kreativita, jež se vymyká pravidlům
Soutěžení	Spolupráce
Binární myšlení – princip buď a nebo, Ano x Ne	Rozbíhavé myšlení – jak i tak i, více možností
Zaměření na cíl	Zaměření na proces a zapojení všech

Zdroj:

Michaela Jeřábková na základě: Bílý, Jan. Mužský a ženský princip ve vedení firmy a v podnikání. *Janbily.cz*. [Online] <https://www.janbily.cz/publikace/muzsky-a-zensky-princip/>.

Příloha - pracovní list Mužský a ženský princip - pro žáky

Mužský princip	Ženský princip

Příloha - pracovní list - Já a můj mužský a ženský princip

JÁ	
Mužský princip	Ženský princip

Použitá a doporučená literatura pro tuto kapitolu:

Babanová, Anna a Miškolci, Jozef. 2007. *Genderově citlivá výchova: kde začít?: příručka pro vyučující základních a středních škol*, vydaná v rámci projektu *Rovné příležitosti v pedagogické praxi*. Praha: Žába na prameni, 2007. ISBN 978-80-239-8798-0.

Bílý, Jan. Mužský a ženský princip ve vedení firmy a v podnikání. *Janbily.cz*. [Online] <https://www.janbily.cz/publikace/muzsky-a-zensky-princip/>.

Dubec, Michal. 2007. *Třídnické hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-20-3.

Jarkovská, Lucie. 2013. *Gender před tabulí: etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-119-0.

NaŽemi & Junák - český skaut. 2023. Jak vést diskuze. *Lidé v pohybu*. [Online] 2023. <https://lidevpohybu.eu/metodika/program-jak-to-zvladnout/jak-vest-diskuse/>.

Skácelová, Lenka. 2012. *Metodika vedení třídnických hodin*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2012. ISBN 978-80-7476-006-8.

Smetáčková, Irena a Jarkovská, Lucie. 2006. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-x.

Valenta, Josef. 2006. *Osobnostní výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.

Vitaud, Laetitia. 2021. Pracovní rovnoprávnost: Cesta (za ženami) do pravěku. *Welcome To The Jungle*. [Online] 2021. <https://www.welcometothejungle.com/cs/articles/pracovni-rovnopravnost-cesta-za-zenami-do-praveku>.

BIBLIOGRAFIE

- ACADEMIA IREAS, o. p. s. 2022. *Svět se tvoří v našich hlavách. Metodické listy pro rozvoj demokratické kultury ve školách.* 2022. [Online] https://www.ireas.cz/wp-content/uploads/2023/01/metodicke-listy_SVE.pdf
- Al-Samarraie, H. a Hurmuzan, S. 2018. Přehled technik brainstormingu ve vysokoškolském vzdělávání. *Myšlení a kreativita.* 2018, 27, stránky 78-91.
- Babanová, Anna a Miškolci, Jozef. 2007. *Genderově citlivá výchova: kde začít?: příručka pro vyučující základních a středních škol, vydaná v rámci projektu Rovné příležitosti v pedagogické praxi.* Praha : Žába na prameni, 2007. ISBN 978-80-239-8798-0.
- Bílý, Jan. Mužský a ženský princip ve vedení firmy a v podnikání. *Janbily.cz.* [Online] <https://www.janbily.cz/publikace/muzsky-a-zensky-princip/>.
- Coufalová, Jana. 2006. *Projektové vyučování pro první stupeň základní školy: náměty pro učitele.* Praha: Fortuna, 2006. ISBN 80-7168-958-0.
- Dubec, Michal. 2007. *Třídní hodiny: metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy.* Praha: Projekt Odyssea, 2007. ISBN 978-80-87145-20-3.
- Ďurišová, Libuše. 2010. Kooperativní výuka. *Paidagogos.* 2010, 11.
- Honzíková, J. a Novotný, J. 2006. Projektové a problémové metody v praxi. *E-Pedagogium.* 2006, Sv. 2, 4.
- Hublová, Pavlína. 2020. Odborný článek: Jak se dobře ptát žáků a jak rozproudit diskuzi ve výuce? *Metodický portál RVP.CZ.* [Online] NPI ČR, 2020. <https://clanky.rvp.cz/clanek/22317/JAK-SE-DOBRE-PTAT-ZAKU-A-JAK-ROZPROUDIT-DISKUZI-VE-VYUCE.html>.
- Jarkovská, Lucie. 2013. *Gender před tabulí: etnografický výzkum genderové reprodukce v každodennosti školní třídy.* Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. ISBN 978-80-7419-119-0.
- Kasíková, Hana a Vališová, Alena. 2011. *Pedagogika pro učitele.* Praha: Grada, 2011.
- Kasíková, Hana. 2011. Odborný článek: Kooperativní učení: aby to fungovalo.... *Metodický portál RVP.cz.* [Online] Národní pedagogický institut, 3. říjen 2011. [Citace: 30. říjen 2021.] <https://clanky.rvp.cz/clanek/cz/13897/kooperativni-uceni-aby-to-fungovalo-.html>.
- Kolařík, Marek. 2013. *Interakční psychologický výcvik pro praxi: nové hry pro výcvikové skupiny.* Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4450-6.
- Kratochvílová, Jana. 2006. *Teorie a praxe projektové výuky.* Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4142-0.
- Lerner, I.J. 1986. *Didaktické základy metod výuky.* Praha: SPN, 1986.
- Moon, Jennifer A. , Diviš, Michal a Kolář, Jan. 2013. *Krajinou zkušenostně reflektivního učení.* Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6296-2.
- Mukhtoralievna, Zokirova Sohiba a Mahmudova, Bakhrdil Bakhtiyorjon. 2023. Educational Importance Of Using Didactic Games. *Journal of Pedagogical Inventions and Practices.* 2023, 19.
- NaŽemi & Junák - český skaut. 2023. Jak vést diskuzi. *Lidé v pohybu.* [Online] 2023. <https://lidevpohybu.eu/metodika/program-jak-to-zvladnout/jak-vest-diskuse/>.
- OPENAI. 2023. *ChatGPT-4 [AI program]. OpenAI.* Dostupný z: <https://openai.com/blog/chatgpt>.
- Pedagogická fakulta UJEP. 2022. Výukové metody. [Online] 2022. https://www.pf.ujep.cz/obecna-didaktika/pdf/Vyukove_metody.pdf.

- Reitmayerová, Eva a Broumová, Věra. 2007. *Cílená zpětná vazba: metody pro vedoucí skupin a učitele*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-317-8.
- Skácelová, Lenka. 2012. *Metodika vedení třídnických hodin*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK, 2012. ISBN 978-80-7476-006-8.
- Smetáčková, Irena a Jarkovská, Lucie. 2006. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Praha: Otevřená společnost, 2006. ISBN 80-903331-5-x.
- Snider, Alfred a Schnurer, Maxwell. 2011. Debatování napříč osnovami: Metodická příručka pro pedagogy. *Asociace debatních klubů*. [Online] 2011. http://debatovani.cz/files/dno/dno_metodicka-pri-rucka.pdf.
- Sochorová, Libuše. 2011. Didaktická hra a její význam ve vyučování. *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2011. <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/13271/DIDAKTICKA-HRA-A-JEJI-VYZNAM-VE-VYUCOVANI.html>.
- Tomková, Anna, Kašová, Jitka a Dvořáková, Markéta. 2009. *Učíme v projektech*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-527-1.
- Tůmová, Jitka. 2014. Odborný článek: Hraní rolí (role-play). *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2014. <https://clanky.rvp.cz/clanek/18333/HRANI-ROLI-ROLE-PLAY.html>.
- Valenta, Josef. 2006. *Osobnostní výchova a její cesty k žákovi*. Kladno: AISIS, 2006. ISBN 80-239-4908-X.
- Vitaud, Laetitia. 2021. Pracovní rovnoprávnost: Cesta (za ženami) do pravěku. *Welcome To The Jungle*. [Online] 2021. <https://www.welcometothejungle.com/cs/articles/pracovni-rovnopravnost-cesta-za-zenami-do-praveku>
- Zormanová, Lucie. 2012. Odborný článek: Projektová výuka. *Metodický portál RVP.CZ*. [Online] NPI ČR, 2012. <https://clanky.rvp.cz/clanek/14983/PROJEKTOVA-VYUKA.html>.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
OP Praha – pól růstu ČR

— *systemická*
FABRIKA

